

LEONBLOY

DUŠE

NAPOLEONOVA

I

Dobré Dillo

Stará Říše, Morava

DUŠE
NAPOLEONOVA

LEON BLOY

DUŠE

NAPOLEONOVA

Přeložil Josef Florian

Čelý svět jest oděvem mé bídý,

Wells, Když spáč procitne.

Fortioribus fortior instat cruciatio.

Kniha moudrostí.

ONDŘEJI MARTINEAU - v i

Milý Ondřeji, této knihy, nejdůležitější snad ze všech, jež jsem mohl podnes napsati, nedávám ti já.

Můj syn Ondřej ti ji dává, můj bolestný syn Ondřej, jehož Bůh mi odňal v jeho křestní nevinnosti a jemuž jest dnes osmnáct let v Ráji.

Jemu by byla bývala věnována, a sluší se, abys zaujal toto jeho místo. Rád věřím, že taková jest jeho vůle.

Byl by miloval Napoleona, jako ty ho miluješ, a váš společný Patron, veliký Apoštol Kříže, nauči tě, budeš-li se ho dotazovati s láskou, co bylo žádoucího a skvělého v utrpení nejslavnějšího smrtelníka.

Jsme u večer světa, moje drahé dítě; budeš snad svědkem božských a strašlivých věcí, jež přemožitel králů, zdá se, tak velkolepě předobrazoval.

Kéž Duši Napoleona u vzroste tvoje srdce a ať ti jest posilou pro neznámé zkoušky.

5. května 1912.

LEON BLOY

Ú V O D

I

Historie Napoleonova jest jistotně ze všech historií nejneznámější. Knih, jež domýšlejí se, že o něm vypravují, jest nespočetně, a doklady ať jakékoliv povahy rojí se do nekonečna. Ve skutečnosti však Napoleon jest nám snad méně znám než Alexander nebo Sennacherib. Čím více ho studujeme, tím více odhalujeme, že jest člověkem, jemuž se nikdo nepodobal, a v tom jest vše. Tu jest propast. Známe údaje, známe události, vítězství nebo pohromy, známe z blízka nebo z daleka proslulá jednání, která nejsou dnes než prachem. Jeho jméno samo zůstává, jeho zázračné JMÉNO, a když je vysloveno nejchudším ze všech dítek, tu aby se rděl ať kdokoliv býti velikánem. Napoleon jestiř Tvář Boha v temnotách.

Jest zřejmo, že proroctví nebo předobra-

zů biblických nemožno pochopiti, leč až po jejich *úplném* splnění, jakmile totiž vše, co jest skryto, bude zjeveno, jak to Ježíš oznamuje ve svém Evangeliu, a to vede nezbytně myšlení nad čas. Napoleon jest nevysvětlitelný, a bez pochyby nejnevysvětlitelnějším z lidí, protože jest nejprve a zvláště Předobrazem TOHO, který přijde a který není snad již příliš vzdálen, předobrazem a předchůdcem nám zcela na blízku, sám *oznamován* všemi lidmi neobyčejnými, kteří ho ve všech dobách předcházeli.

Přijmeme-li tento požadavek a pronikneme-li ho poněkud, hle, jak Historie přijímá dokonale nový vzhled a jak Okeán Napoleonský, tak strašně se podnes dmoucí, najednou velmi zklidňuje pod nebem zázračné jasnosti.

Kdo z nás, Francouz neb i cizinec z konce XIX. věku, nepocítil nesmírného smutku z rozuzlení nepodobné té Epopeje? Pro toho, kdo jen atom duše měl, bylo zdrcujícím mysliti na věru náhlý pád Veleříše a její Hlavy; připomínati si, že včera ještě byli jsme na nejvyšším vrcholu Alp Lidstva; že pouhým bytím jakéhosi Zázračníka, jaké-

Ú v o d

hosi Miláčka, jakéhosi Strašlivého, jakých svět nikdy nespátril, mohli jste se domnívati tak dobře jako první Párek ve svém Ráji, že ste naprostými pány toho, co Bůh uložil pod nebe, a že tak záhy potom bylo třeba znova upadnutí do starého bláta Bourbonů! Jest pravda, že tento pád skoro vyrval zemi z kořenů. Křeče z r. 1813 přes bolest a hořkost bezměrnou, byly takové velkoleposti, že obraznost i pýcha mohou se tím potěšiti; ale ještě jednou, konec jest příliš hrozný, příliš zvláště náhlý a nejan- dělštější resignace jest pokoušena unik- noucí doxologií tohoto obrovského žalmu pokání.

II

Marně víme, že byly chyby nesmírné, právě tyto chyby způsobují, že smutek jest nesnesitelný. Kdo pak, čta historii Říše, nepokoušel se, přenášeje se do oné doby, namluviti si, třebas že Napoleon bude míti méně důvěry v ruskou upřímnost, méně

něžnosti k Alexandrovi u Tilsittu; že nadobro vyhladí Prusko a znova ustaví Polsko; že najde něco lepšího než nebezpečné kejklářství v Bayonnu; že nebude dělati králů ze svých bídných bratrů; že nebude rozptylovati svých sil od Kadixu k Moskvě, niče takto nejkrásnější vojska světa? Komu nepřišlo posléze na mysl doufati, děj se co děj, v nenadálý příchod Grouchyho k Waterloo, toho prostředního a záhubného Grouchyho, tak slepě Císařem vybraného pro nejrozhodnější strategický pohyb? A to není vše. Kterak neplakati při vyprávění o druhém Zřeknutí se? Největší z vítězův zříká se *dvakráte!* Napoleon svržený se svého trůnu takovým Fouchéem, takovým Lafayetteem, potom jde a vydává své tělo i svou duši Anglii!...

Přestal jsem trpěti těmito věcmi v den, kdy jsem mohl pochopiti nebo aspoň zahlednouti zcela symbolický osud této neobyčejné Bytosti.

Vlastně každý člověk jest symbolický a právě v míře svého symbolu jest nějak živý. Arciť tato míra jest neznáma, tak neznáma a nepoznatelna jako tkanivo nekonečných kombinací vesměrného Souručenství. Ten,

Ú v o d

kdo by věděl správně zázrakem vlití, co váží ta neb ona osobnost, ten by měl před očima jako planisféru celý božský Řád.

Co Církev jmenuje Obcováním svatých, jest článkem víry a nemůže býti ničím jiným. Dlužno tomu věřiti jako věříme hospodárnosti hmyzů, proudění mízy jarní, mléčné dráze, vědouce velmi dobře, že nemůžeme pochopiti. Když se tomu vzpíráme, jsme hlupáci nebo zvrhlíci. Modlitbou Páně jsme vyučováni, že třeba žádati *našeho* chleba a nikoliv *mého* chleba. To pro celou zemi a pro všechny věky. Totožnost chleba Césarova a chleba otrokova. Světová totožnost dosažení milosti. Tajemná rovnováha moci a slabosti na Váze, na níž vše jest váženo. Není lidské bytosti, jež by byla schopna říci s jistotou, co jest. Nikdo neví, co přišel dělat na tento svět, čemu odpovídají jeho skutky, jeho city, jeho myšlenky; kdo jsou jeho nejbližšími příbuznými ze všech lidí, ani jaké jest jeho pravé *jméno*, jeho nehynoucí Jméno v rejstřících Světla. Ať císař nebo skladač dříví, nikdo nezná svého břemene ani své koruny.

Historie jest jako nesmírný Text liturgický, kde joty a tečky jsou téže hodnoty

jako celé verše nebo kapitoly, ale důležitosti těch ni oněch nelze určití, neboť jest hluboce skryta. Myslím-li tedy, že Napoleon byl takovou třpytící se jotou slávy, jsem zároveň doháněn říci si, že, dejme tomu, bitva Friedlanská mohla dobře býti vyhrána tříletým děvčátkem, nebo stoletým tulákem, žádajícími Boha, by se jeho Vůle dala jak na zemi tak na nebi. Tehdy to, co imenujeme Geniem, byla by prostě tato božská Vůle vtělená, smím-li tak říci, jež stala se viditelnou a hmatatelnou v lidském nástroji, vypjatém na nejvyšší stupeň síly a přesnosti, neschopném však jako nějaký kompas překročiti svého okruhu.

To zůstává pro Napoleona i pro nekonečný zástup jeho nižších, že jsme všickni dohromady obrazy Neviditelného, a že nemůžeme pohnouti prstem ani povraždití dvou milionů lidí, aby to neznačilo něco, co bude zjeveno až v blaženém Vidění. Od celé věčnosti Bůh ví, že v jistou minutu, jen Jemu známou, takový nebo takový člověk vykoná *svobodně* čin *nezbytný*. Nepochopitelná shoda Svobodné Vůle a Předvědoucnosti. Nejsvětější duchové nemohli nikdy jíti za tuto mezi. V takovém stavu

Ú v o d

Člověk úplný nejsa dle Slova tvůrčího než podobností nebo obrazem, obnovitelným miliardou duší v každém pokolení, jest tudíž vázán býti jím vždycky ať dělá cokoliv, a připravovati, takto ponenáhlu v Soumraku Historie nějakou nepomyslnou událost.

Jsouť ovšem dobří a zlí, a Kříž Spasitelův jest vždycky s námi; ale ti i oni činí na vlas, co jest předvídáno, a nemohou činiti jiného, nerodíce se a netrvajíce, leč aby přepsali tajemný Text, rozmnožujíce do nekonečna symbolické obrazy a značky. Napoleon jest nejviditelnější z těchto nerozluštitelných značek, nejvyšší z těchto obrazů, a právě proto tolik udivil svět.

III

Jest pravda, že není nesnadno světa udiviti. Jest tak prostřední a tak nízký tento úděl Satanův, že zdání síly nebo velikosti obyčejně stačí. Velmi se to vidělo za našich dnův, kdy politikové a spisovatelé, schopní

nanejvýš nabodávati hovězí a přiživovati se u cizího talířku, zmohli se na obdiv davů.

Napoleon, obdařený silou a velikostí, jak nikdy člověk nebyl obdařen, jistě sám se divil mnohem více než všichni, jež oslňoval. Jsa domorodcem duchovní končiny neznámé, cizincem rodem i drahou životní ať v kterékoliv zemi, divil se vskutku celý svůj život jako Gulliver v Lilliputu výstřední malosti a nízkosti vrstevníkův, a jeho poslední slova, sebraná na Svaté Heleně, dokazují, že tento údiv, stav se dokonalým opovržením, byl jím odnesen do hrobu a před tribunál jeho Soudce.

Co přišel tedy dělat do této Francie XVIII. století, jež ho jistě nepředvíдалa a jež ho ještě méně čekala? Nic jiného než toto: *Gesto Boha skrze Franky*, aby lidé celé země nezapomenuli, že jest opravdu nějaký Bůh, a že přijde jako zloděj v hodinu, které neznáme, ve společenství Úžasu definitivního, jenž bude příčinou úplného vysílení všehomíra. Slušelo se bez pochyby, aby toto gesto vykonal muž, jenž věřil sotva v Boha a neznal jeho Příkázání. Poněvadž neměl posláni patriaršského ani prorockého, záleželo na tom, aby byl ne-

Ú v o d

vědom své Úlohy, zrovna jako bouře nebo zemětřesení, takže mohl býti sdružován svými nepřáteli s Antikristem nebo s démonem. Bylo zvláště třeba a přede vším, aby jím byla dovršena Francouzská Revoluce, nenapravitelná zkáza starého světa. Zřejmě Bůh nechtěl již tohoto starého světa. Chtěl věci nové, a bylo třeba Napoleona, by je nastolil. Exodus, který byl zaplacen životem milionů lidí.

Mnoho jsem se nastudoval této historie. Studoval jsem ji modle se, pláče radostí nebo strastí, velice často tázaje se, kolikrát! není-li nesmyslné čísti ji s lidských hledisek, jak možno čísti historii Cromwellovu nebo Bedřicha Velikého, jediných vůdců, myslím, které by bylo možno připustiti od Hannibala nebo Césara do jakého takého sousedství Napoleonova; posléze jsem cítil, že mám před sebou jedno z nejstrašnějších tajemství Historie.

IV

Přichází mladý muž, který nezná sama sebe a který jistě myslí, že jest neskonale

vzdálen nadpřirozeného poslání, — ač-li myšlenka na takové poslání může vzniknouti v jeho duchu. Má smysl pro válku a dychtí po vojenském postavení. Po mnoha svízelných a pokořováních dávají mu ubohé vojsko a na ráz probouzí se v něm nejodvážlivější, nejneomylnější vůdce. Zázrak se začíná a nekončí se již.

Evropa, která neviděla nikdy nic takového, jme se třásti. Tento vojín stává se Pánem. Stává se Císařem Francouzů, potom Císařem Západu — CÍSAŘEM, prostě a naprosto pro celé trvání věkův. Poslouchá ho šest set tisíc válečníků, jichž není možno přemoci a kteří ho zbožňují. Dělá, co chce, obnovuje, jak se mu líbí, tvář země. V Erfurtě, v Drážďanech zvláště, má vzhled nějakého Boha. Mocnářové mu lízají nohy. Zastínil slunce Ludvíka XIV., oženil se s nejvznešenější dcerou světa; pyšné a zpergamenovatělé Německo nemá dosti zvonů, děl nebo fanfár, by poctilo tohoto Xerxa, který si vzpomíná s pýchou, že byl poddůstojníkem dělostřeleckým před dvaceti pěti lety, nemaje ani haléře, ani zlámané grešle, a teď vleče dvacet národů na výboj Východu.

Ú v o d

Jedno počasí roční uplyne a hle, zaduje „mrazivý buran, jenž sežrá hory, *sicut igne*“, praví Sirach. Poddůstojník z r. 1785 vrací se pěšky, plouhaje se sněhem, opíraje se o hůl, a za ním se vleče několik zápasících se smrtí. Ale jest poražen jen nebem, není ještě určeno, by byl poražen lidmi.

Bůh miluje tohoto hrdého vznešence a kormoutí ho z lásky, aniž chce jej nadobro porazit. Bůh shlížel se v tekuté krvi sečí a řeží, a toto zrcadlo mu vracelo tvář Napoleonovu. Miluje ho jako svůj vlastní obraz; laská tohoto Násilníka, jako laská své Apoštoly, své Mučedníky, své Vyznavče nejsladší; hladí ho něžně svými mocnými rukama jako hradní pán by hladil plachou pannu, která by se mu vzpírala svléci se. Jistotně na konec strhá s něho šaty tak naprosto, že králové budou zaměstnání třicet nebo čtyřicet let hádkami o jeho cáry. Ale nechce, aby to bylo na první ráz. Ba pokouší se o to třikráte, 1813, 1814, 1815, tři Epifanie bolesti!

První a nikoliv nejméně hrozná jest ta, která se podobá nejvíce potopě V. století. Obrovské armády svrchované Koalice ob-

novují dosti dobře Huny, Sarmaty, Svévy, Alány, Sasy, Gothy a Vandaly z Trestání Říma. Všechny tyto barbarské psí smečky zakusují se do slabizen Lva zmrzačeného, ale nepřemoženého. Couvá říče bolestí a pýchou, a vrací se do Francie, kde káže bojovati dětem, přeměněným v legionáře, a děti bojují jedno proti deseti mužům. Olymp nebo Walhala pitomých Bohů znovu se otřásají. Zrazeného posléze vůdci, které byl zplodil a porodil, vypuzují na výsměšný ostrov Sancho Panzy. Všemu jako by byl konec. Bratrovražedný a zhýralý stařec pokouší se moulati Francii svými dásněmi. Nepřemožitelný znovu se zjevuje, naposledy, a jak zázračně!

Království Ježíše Krista a jeho Matky, vyčerpané z krve, proklané bolestmi, vrhá se ihned k němu, vyrážejíc v křiky lásky a něhy. Jest to 1815, běda! a Waterloo! Bijí se jako andělé v zoufalství. Bijí se proti celé Historii, bijí se proti šedesáti věkům! Toť pohroma, a Johanna d' Arc pláče na všech cestách. Napoleon, který přinášel vítězství, jest dohnán skrytí je do křovisk podél cesty ústupu, nechť je býti poražen leč sám sebou.

Ú v o d

Nepochopitelně odřiká se po druhé, když se mu všechno zhnusilo, a dokonává na Svaté Heleně mezi myšmi a štíry Anglie.

V

Takové jest historické to tajemství, nižádnému jinému nepodobné. Kdysi, za dob mého mládí, ba i později, když jsem miloval dobrodružné romány nebo melodramata, viděl jsem, že mne zvláště vášnivě zaujímala *nejistota o totožnosti osob*. Toť veliké, ještě dnes nevyčerpané zřídlo pathetické Bájivosti. Od Oidipa a Jokasty se to nezměnilo. Jest podstatno, aby heroj, ať jakkoliv intuitivním ostatně si ho myslíme, sám sobě byl osobností hádankovitou. Tato neztratitelná mohutnost banální myšlenky spočívá bez pochyby na jakési hluboké předtuše. Jest to účinek přímého, ale prastarého vidění lidského stavu. Řekl jsem to, každý člověk jest na zemi, aby znamenal něco, čeho nezná, a by byl takto parcelou nebo horou neviditelných látek,

z nichž bude vystaveno Město Boží. Neviděti v Napoleonovi než člověka většího ostatních, zajisté, ale neznameního nic nad jeho činy, toť prohlásiti za neplatnou Budoucnost i Minulost, zbaviti hodnoty celou Historii.

„*Ego dixi, dii estis.* Řekl jsem: Bohové jste“, tvrdí Mistr a Pán. Ah! ovšem, jsme aspoň obrazy Božími, monstrancemi jeho tajemství, a jistotně Napoleon jest nejzjevnějším ze všech, na něž bylo možno patřiti. Nemyslím, že by bylo v celém jeho životě nějakého činu nebo okolnosti, které by nebylo možno vykládati božsky, totiž ve smyslu předobrazování Království Božího na zemi.

Rodí se na ostrově. Válčí ustavičně s ostrovem. Když padá ponejprv, jest to na ostrov. Posléze umírá zajatec na ostrově. Ostrovan rodem, ostrovan zápolením, ostrovan nezbytností žítí, ostrovan nezbytností umřítí. I když držel Evropu ve svých rukou, i ve svých nejstrašnějších bitvách, věčné burácení vln Okeánu pokrývalo, ohlušovalo pro něho rachot děl. Byl žádostiv panovati nade všemi moři, i byla mu pevnina vždycky překážkou.

Ú v o d

Jako veliký koráb, sevřený v ledech, byl ustavičně svírán zeměmi, a nepodařilo se mu vybavití se z nich. Dvacet let deptal zuřivě pevninu, neodpouštěje jí, že se stavěla proti dobytí toho anglického ostrova nepřístupného, s něhož byl by býval bezpečným Vládcem Atlantika a Středomoří, obkličuje jeho loďstvy stará království a staré říše, a čině tak ostrov z celé země, jiný ostrov nesmírný, jako jeho sen! *Tace-te, et ululate, qui habitatis in insula*, jako by byl říkal s Prorokem při každém svém kroku, a — marně.

VI

Vydává dekret o pevninské Blokádě, nejobrovštějším záměru, jaký kdy byl po-
jat. Celá evropská pevnina uzavřena a zam-
čena, tři sta milionů lidí, bude-li třeba, od-
souzeno ke zkáze a k zoufalství, aby An-
glie daná do klatby národů, byla dohnána
vydati klíče a trojité závory žaláře okeá-
nův, a málo k tomu chybělo... To připo-

míná ve velikých rozměrech proslulé Interdikty Středověku, tolik rozrušující, když na ně teď vzpomínáme. Dekret apokalyptický! Působí dojmem, jako by byl vydán v předvečer posledního Soudu. Jsou andělé a polnice na všech okrscích nebe.

Ale Skythové a Sarmati právě se rodí k západní civilizaci. Není-liž spravedливо, aby i oni měli kdy shníti? Vzpírají se obětovati! Napoleon vrhá se na ně s deseti armádami. Nuže, Bůh chrání barbarů. Báječní a nepřemožitelní válečníci jsou ubiti zimou, a Blokáda stává se nemožnou. Stejně nemožným od nynějška Panství světa.

A přece bylo to krásné, dojistá příliš krásné pro toho Boha žárlivého, který nechce společného držení. Když se ráčí zjeví plně na konci konců, jakmile totiž všechny obrazy budou vyčerpány, bude třeba, aby učinil něco podobného tomuto Úmyslu Napoleonovu. Tehdy, ale jen tehdy zví se, jak to bylo krásné! Zajisté, v té chvíli Bůh bude míti před sebou a proti sobě ostrov, aby ho pokořil, zahubil, *Ostrov Svätých* kdysi, stavší se ostrovem tragickým a zachmuřeným, ostrovem Zapření, Odpad-

Ú v o d

lictev, Pokrytectev, Zrad a Pýchy. Tuze třeba, aby nějakým způsobem oddělil se od pevniny Víry, i té již vězíci v dokonalém zhovadění.

Neboť bude nezbytno, ó Ježíši, jenž se nazýváš vlastními rty Synem Člověka, abys se spokojil pramálem, kdybys od té chvíle všeho zázračně nezměnil. Protože jest neodvratno, aby se všechny obrazy splnily, budeš mítí právě tak jako tvůj Napoleon překážku zimy a barbarů. Ale zároveň budeš mítí, čeho on neměl, čím totiž učiniti ze svého lidu cosi jako nový lid, jenž nebude leč malounko pod anděly.

VII

Napoleon se žení dvakráte jako Asvérus, zapuzuje jednu prostitutku, aby si vzal jinou, která neměla společného s biblickou Estherou než voňavky. Ale byly to voňavky z césarské monarchie Habsburků, staré to pergamutky vyčichlé, která, zdálo se, na den ho opojila; byl však brzy omámen, až vrávorál, a skoro dušen tímto nebezpeč-

ným výparem starých hrobek nádhernosti a smyslné velikosti.

Vypravuje se o Āsvérovi, který panoval nad sto dvaceti sedmi krajinami Āsie, že chtěje na místo své první ženy jinou ženu, dal hledati po celé říši a přivésti před sebe nejkrásnější dívky světa, „i z Parthie a Skythie nepřemožené“, a že na konec ustálil se volbou na židovské chudšasce jménem Esther, což znamená *Tajemná*. Napoleon, mocnější než tento starý panovník, nechtěje chudšasky, měl vyvoliti mezi nejvznešenějšími dědičkami Veličenstev, která mu lízala boty, i učinil to jako hbitou válečnou výpravu, vymetaje jedním gestem kněžny menšího důstojství. Ale ta, s níž se oženil, nebyla jistotně tajemna, a mrzký tchán, člověk „s vnitřnostmi státními“, jak se říkalo u sluhů, stal se za čtyři léta cizoložným Mardochejem, zavedl sám, své tři koruny maje na hlavě, svou arcivévodkyni dceru do hampejzu, by zhanobil zetě, před nímž nebylo mu se již třásti.

Bychom skončili, nevycházejíce z Bible: člověk zrovna jako by četl Ezechiele v té strašlivé kapitole, kde bezejmenná mrzkost obou choť Páně jest hlásána.

VIII

Budeme mluvit o návratu z ostrova Elby? Co se neřeklo a nenapsalo o této události nepochopitelné? Až do té chvíle Napoleon nebojoval než s lidmi, a právě proto, že byl větší než oni všichni, byl anebo zdál se býti poražen na konec. Ale opouštěje ostrov Elbu, dává se v boj s přirozeností věcí, se svým vlastním osudem, usiluje o to, by porazil strašlivého Anděla, jako Israel silný proti samému Bohu. Nikdy se nevidělo a snad nikdy neuvidí nic podobného letu jeho orla, spěchajícího „se zvonice na zvonici až k věžím Naší Paní.“ Proč Naší Paní? Napoleon nebyl přece pobožným ctitelem Svaté Panny, aspoň ne zjevně. Ale poněvadž všeho lze se nadíti u bytosti tak veliké, není-liž dovoleno dohadovati se v něm nadlidského tušení, tajemné divinace Lenní Svrchovannosti Mariiny, navždy Patronky a Ochránkyně té Francie, již zdvihl v blátě krve a sviňstev a již učinil tak skvělou?

A teď hle, jak se divím své opatrnosti! Proč tolik literárních obezřelostí? Což to

nebije v oči, že Událost ta byla naprosto nadpřirozena? Nebylo snad rodiny ve Francii, které by byl nevykrvácel až do vyčerpání žil, až ke konečnému zastavení tlukotu srdce. V Itálii, v Egyptě, v Německu, v Polsku, ve Španělsku zvláště a v Rusku neskonalý počet Francouzů zemřel jeho vůlí nebo tím, o čem bylo možno mníti, že jest jeho vůlí. Výprava saská sama spotřebovala více než sto tisíc životů. Bylo možno se domýšleti, že tento nenasytný sžíratel vysílil všecken entusiasmus a vysušil všechny studnice lásky.

Právě opak se udál. Poslední armáda obětí přišla se mu nabídnouti, a jakých obětí? Řev slávy vystoupil až k nebi. V opětném shledání heroičtí jezdcí sta bitev, skříživše své šavle nad jeho hlavou, učinili mu ocelovou klenbu plačící radostí a zuřivostí. Za několik dní byli i oni zžertveni. Byli to poslední, ale zbylo jich přece, a Napoleon, kdyby byl chtěl, mohl ještě i po Waterloo dále do nekonečna rozmnožovati lidské oběti.

Věru, nikdy člověk nebyl zbožňován jako tenhle, v naději nebo zoufání, v nekonečných mukách únavy, hladu a žízně,

Ú v o d

v blátě a sněhu, v dešti kulí nebo v požárech, ve vyhnanstvích, v žalářích, v nemocnicích a mezi zápasícími se smrtí; zbožňován děj se co děj, zbožňován vždy, přese vše, jako spasitel, jehož hrob nemohl porušiti, jako nějaká panna slavná, která nemohla zemřítí. Znal jsem ve svém dětství staré zmrzačence, neschopné rozeznati ho od Syna Božího.

IX

Jaká vzpomínka ty obrazy Raffetovy, ilustrující ubohou historii Norvinsovu, která se mi jevila evangeliem, když mi bylo dvanáct let! Evangelium, toť pravé slovo. Sotva jsem znal něco jiného, neboť moje křesťanské vzdělání bylo předběhnuto nebo zpožděno vzděláním napoleonským. Po tolika letech uplynulých znovu prožívám mrazení velebnosti, které mi probíhalo údy při listování těch stránek, jež jsem stěžl uměl čísti, neznaje naprosto historie. Ale jaká horečka, jaké otřesy z obrázků! Což bylo

třeba čísti? S nimi a skrze ně šel jsem za ním všude, za svým heroem a za svým císařem, od Toulonu až na Svatou Helenu. Provázel jsem ho zvláště v Egyptě a v Rusku: Viděl jsem ho vždy všemohoucím, vždy neomylným jako Boha, a domníval jsem se býti jedním z nejstarších jeho Staré Gardy.

Což bylo třeba chápati? Cítil jsem již a nikdy jsem nepřestal cítiti v něm Nadpřirozeno, a osm písmen jeho Jména, tištěných, vzpomínám si, velkou literou barvy krvavé na obálce, zdálo se mi vrhati paprsky až do nejzazších končin všehomíra. A z toho jsem se nikdy nevzpamatoval.

Byla také zcela blízko města zvláštní zahrada a jistotně velmi směšná, již zase uvidím snad v Ráji. Jakýsi občan, bojím se, že pitomec, usmyslil učiniti na svém pozemku poutní místo napoleonské. Jmenovalo se to Svatá Helena, a můj otec mne tam jako maličké dítě vodíval. Jest to tak daleko, že sotva si mohu na to vzpomenouti. Bylo tam nevím co, jakési hrozitánské poprsí Císařovo, malá kolona veliké armády v bronzové nápodobenině, jakási sluj, obklopená smutečnými vrbami a zobrazující hrob vyhnanství, z níž vanula ja-

Ú v o d

kási náboženská hrůza, pak hromady kamení Malmaisonu nebo Saint-Cloudu, zelenavé vypodobnění Krále Římského v kolébce z břechťanů nebo z kozího listu, a sádry starých sekáčů gardy nebo maršálů, vyzývající v zápas každou šprýmovnou slátaninu mezi měsícem a zemí.

Hle toť vše, co mohu znovu nalézt v kryptách své paměti, a ještě si tím nejsem plně jist. Ale vzrušení mého dětského srdce trvá povždy a právě proto, že neustalo od padesáti let, mohu psát tyto stránky. Takový byl a takový jest ještě, tak dlouho po jeho posledním vzdechu, vliv tohoto Zázračníka!

X

Pohlížení na Napoleona jako na nástroj božský, velmi usnadňuje mluvit o jeho chybách, zaznamenávaných s tolikerou péčí a na tolika papíru všemi jeho soudci. Rozumí-li se soudně jménem chyb řada dobrovolných, lehkých nebo těžkých přestupků

prohlášeného zákona, přísná spravedlnost nedovoluje, abychom z nich vinili nástroj. Ve smyslu tom Napoleon snad ni jediné chyby se nedopustil, byv pokaždé dohnán vykonati jakožto nástroj, co mu bylo předsáno chtíti a vykonati.

Není pochyby, že by nebýval zároveň člověkem pod zákonem pádu, a tím zodpověden za svévolnosti své svobody. Ale toho Bůh sám jest soudcem. *Dios de todos.* Nemám na zřeteli, leč co se jmenuje obecně chybami politickými. Nikdo jiný než on sám nemohl věděti aniž se dohadovati bez opovážlivosti, co vložil ze své vůle vlastní do skvělých nebo strašných činů, požadovaných Vůlí vyšší, jíž nesměl neposlouchati.

Neurčitě cítil to dobře, když mluvil o své „hvězdě.“ Aniž mohl pochopiti, cítil Ruku ve svých vlasech, ruku na svém srdci, jež přestávalo prý tehdy tlouci, ruku kolem své strašné myšlenky. Tento Pán světa chvěje se viděl se opsán kruhem svobody nižšího řádu a — pod svou císařskou maskou — mladším (kadetem) v tomto způsobu všech těch, byť byli nejbídnější, kdož neměli jak on zvláštního příkazu, zvláštního poslání věčnosti, božské osnovy naplniti,

Ú v o d

a kdož se zdáli míti více než on volbu svých děl dobrých nebo špatných.

Snad pak bylo by možno vysvětliti občasnými vzpourami jeho duše, náhlými choutkami uniknouti z tak osudné velikosti, neobyčejná odpuštění, která měl tolikrát pro své nejnebezpečnější nepřátele, a jeho nepochopitelnou slabost k druhům jeho nehodným.

„Tento muž, zrozený pro vladaření“, praví pronikavý jistý historik, „který na ráz chopil se otěží nejvyšší moci a bez úsilí shledal se nejen rovným, ale vyšším, a to ve všech vztazích, všech králů a císařů jím přemožených, zůstal vždy ve své rodině jakoby nově příchozím povýšencem a kadetem. Tady nebyl nikdy císařem než aby dával. Nikdy se tu nezmohl na poslušnost nebo úctu. Uchovával k svým onu zvláštní úslužnost, již dařil všechny, kteří mu pomáhali v dobách nesnadných, kteří mu sloužili v letech tísně. Tento válečník, tento samovládce násilný, šlechetný, shovívavý, byl ze všech pánů a lidovodů nejznamenitěji klamán a zrazován svými ženami, svými bratry, svými sestrami, svými ministry, svými podveliteli, svými sluhy.“

Zajisté bylo třeba, by tomu tak bylo, a by i jeho nejhorší chyby byly jakoby podstatnými částmi básně jeho osudu.

XI

Ostatně budeme dosti poučeni, jakmile, jsouce schopni hloubky, začneme rozvažovati makavou hloupost vymyšlené substituce splněných událostí. Takové a takové rozuzlení by prý nastalo, kdyby se ta a ta okolnost byla tušila. Ale právě této okolnosti nebylo možno tušiti, protože bylo třeba tohoto rozuzlení a nikoliv jiného. Události jsou absolutny samy v sobě a ve všech svých obměnách. Události historické jsou Stylem Slova Božího, a toto slovo nemůže býti podmíněčno. Bylo třeba Vincennes, bylo třeba Tilsittu a Bayonnu, bylo třeba králův bratří, nepochopitelné beztrestnosti Bernadottovy a zhoubného tažení na Moskvu; bylo třeba po Drážďanech a Kulmu nezměrného bláznovství nechávati ve zbytečných pevnostech Německa

přes 150.000 vojáků více než dostačujících, by potřena byla Koalice v pláních Šampaňských. Bylo třeba posléze Grouchyho. Bylo třeba všech těchto věcí známých a mnoha jiných, jichž neznáme, a důkazem bez námitky jest, že se přihodily pod okem Boha, který se nedopouští chyb a který chtěl tyto věci od jakživa.

„Splnil jsem vůli Osudu?“ odpovídal Císař některým ze svých velikých, kteří se pokoušeli r. 1812 odvrátiti hood Ruska. „Cítím se *puzen* k cíli, kterého neznám. Až ho dosáhnu, atom stačí, by mne porazil.“ Bránil se na Svaté Heleně výčitce, že příliš miloval válku, řka, že byl k ní vždy doháňen, a to jest přísně správně. Miloval-li válku, v níž vynikal, kde pak jest veliký umělec, zamilovaný do svého umění, ale povinný z něho výlučně žíti, jenž by měl právo viníti ho ?

Tážeme se, který člověk pádil tak jako tento pod bičem svého osudu. Známe jeho pověstnou jízdu o překot z Valladolidu do Burgosu, třicet pět mil za pět hodin. Vyjel s četným průvodem, pro nebezpečí guerrill. Krok za krokem ubývali mu cestou a přijel skoro sám. Bylo dlužno opustiti

Anglii, nedostatečně zardoušenou na severu Španělska, a vrhnouti se na ohrožující Rakousko, a nebylo dovoleno zmařiti ani hodinky. Tato fantastická, sotva uvěřitelná jízda jest obrazem celého zběsilého života tohoto Titana, vždy dohnaného spěti poněkud před bleskem, a jemuž se nedostalo odpočinutí až ve smrti.

XII

Z nedostatku pozornosti nebo zemdlenosti ducha často jsem se divil oběma Zřeknutím, nechápaje, že by takový člověk mohl jen jedinkrát se zřít. Myslím dnes, to učinil jako vše ostatní z příkazu. Jest to jiná verse obou manželek. Ba pravím, že právě a zvláště tu dlužno hledati.

Což tedy možno, by bylo dvě božských zřeknutí? Jest taková myšlenka pochopitelná? Bůh řkouc: „Od nynějška nejsem již Bohem.“ Nejprve proto, že ho lidé opouštějí, podruhé proto, že sám sebe opouští. Toť zavrať, toť strmý útes nesmysl-

na a nemožna. A přece se to vidělo ve velkém zrcadle hádanek r. 1814 a 1815. Dostí se to oplakávalo, a jsou lidé, kteří toho ještě pláčí. Před Stodenní Vládou a zvláště po ní nešťastníci říkali si sami v sobě: „Konec všemu! Nemáme již Boha, co s námi bude? Nebude možno se již roditi, nebude možno již umřítí. Kdo teď bude souditi a kdo odměňovati? Již žádného ráje pro naději, žádného pekla pro zoufalství.“ A byl v ubohém světě smutek nekonečný.

Proč tedy Napoleon se zřekl a, opakuju to, proč se zřekl dvakráte? Jen jediný by mohl odpověděti na tuto otázku, a ten se jmenuje Duch Svatý. „To pro mne zřekl se“, pověděl by. „Napoleon, jsa ku podobnosti Otce, jemuž líto bylo, že učinil lidi, jsa obrazem Syna jimi ukřižovaného, byl tuze dohnán propustiti je ve své osobě a tímto způsobem, poněvadž nezbylo již předobrazovati leč Parakleta rozhodného vítězství, v němž se naplní všechny symboly a dovrší všechna prorocství. Váš císař učinil, co mu bylo učiniti, velmi přesně, jako slunce nebo zvířata, aniž chápal nebo věděl, a nádhera, jež se v něm zjevila před jeho pádem, nebyla, anticipací, leč nesko-

nale bledým odleskem mé příští skvělosti. Obě gesta, jimiž vás opustil, byla *mými* gesty, opravdu, v prostoru a v trvání, ale způsobem, který jest vám skryt a kterého nemůžete poznati, dokud hodina neodbije.“

Ať pochopí, kdo může pochopiti, pravil Ježíš, který nemluvil leč v podobenstvích, a tento Příkaz tajemný *nemohl* se vztahovati leč na příští samého Parakleta, jímž budou odhalena všechna arkána.

Nejsa pověřeným plnomocníkem tohoto Utěšitele, nemám tudíž, co bych vysvětloval. Ostatně od poklesnutí a odvržení, způsobených Pádem prvotním, kdo pak jest schopen vysvětliti nebo pochopiti hluboce, ať cokoliv? Již to jest překrásné a obstojně nadlidské, ukázati, že jest všude tajemství nebo, že lze je tušiti; prohlásiti třeba, že není rozřešených záhad v historii, že život lidí, ať velikých nebo malých, „není odklizen, ale jenom *změněn*“, dle výrazu liturgického, *vita mutatur, non tollitur*, a že tudíž nevíme vpravdě nic o ustavičně opakovaných kombinacích Vůle božské!

XIII

Ah! kdyby Napoleon byl býval mohl býti davem! Kdyby jeho Jméno bylo bývalo jménem množství, jak by bylo snáze vysvětliti ho! Za prvé nepotřeboval by se naroditi na ostrově, čímž vše by bylo prostší, neboť jeho věc by byla podstatně geografickou, a každá myšlenka o pevninské nebo jenom krajinské Blokádě, byla by nevhodnou a nevhodnou. Jediná choť byla by mu stačila, Hloupost vesměrná, choť věrná k pohledání, a jak plodná! Nebyl by nikdy býval na Elbě, příliš vzdálené od středisk, a tudíž nebylo by se mu nikdy bývalo z ní vraceti. Co se týká obou Zřeknutí, nemluvíme o tom. Bylo by bývalo snadno nahraditi je Všeobecným hlasovacím právem, jež by bylo bývalo jistotně, tak doufáme, zastrašilo Koalici, a byli bychom měli politickou prostituci o padesát let spíše.

Ale to jest to. Napoleon nebyl množstvím. Byl sám, naprosto, strašně sám, a jeho samota měla vzhled věčnosti. Slavní anachoret starověku křesťanského mívali ve svých pouštích rozhovory s Ānděly. Tito svatí

lidé byli osamoceni, ale nikoliv *jediní*; navštěvovali se někdy vespolek a jejich počtu není snadno stanovití. Napoleon, podobný obludě, jež by přežila vyhlazení svého druhu, byl vpravdě sám, beze společníků, by ho pochopili nebo by mu byli přístojícími, bez andělů viditelných a snad také bez Boha; ale to kdo může vědět?

Nemaje sobě rovných ani podobných, byl sám mezi králi nebo jinými císaři, kteří se podobali sluhům ihned, jak se přibližovali k jeho osobě; byl sám uprostřed svých velikánů, které vyrobil z bláta a chrchlů, a kteří se vrátili k svému původu právě v den, kdy začal sklon jeho moci; byl sám uprostřed svých ubohých vojáků, kteří nemohli mu dáti leč svou krev a kteří nebyli na ni nijak lakomi. Byl sám na Svaté Heleně uprostřed krys Longwoodových a mezi hlodavými oddanostmi, domýšlejícími se, že ho potěšují. Byl sám posléze a zvláště uprostřed sebe sama, kde bloudil jako nějaký nepřístupný prašivec v nesmírném a pustém paláci! Sám navždy jako Hora neb Okeán! ...

I

DUŠE NAPOLEONOVA

D u š e N a p o l e o n o v a

Prvním ze všech práv Napoleonových, právě jako posledního bubeníka jeho vojsk, bylo jistotně míti duši, duši, která by byla vpravdě jeho duší a která by nemohla náležeti nikomu jinému. Jest nesnadno o tom mysliti.

Ovšem, když jsme křesťany, jsme povinni věděti, že každý člověk má duši, a že tato neviditelná stvořená bytost jest k podobnosti neviditelného Stvořitele. Víme také a z toho, že duše ať číkoliv, byť pitomcova nebo negrova, jest neskonale drahocennější než všechny pomyslitelné poklady, nepodobně obrovštější než hvězda Canopus, jíž hvězdáři nejuškrvněnější přisuzují sferický rozměr osm milionkrát větší našeho slunce. Svatí pravili, že kdyby někdo mohl viděti duši takovou, jaká jest, v její velikosti a jejím důstojenství, tento někdo ihned by zemřel. Zajisté, kdyby toto bylo možno bráti v pochybnost, dogma o Vykoupení Krví a Hanbou Boha vtělené-

ho bylo by nesmyslné a nepochopitelné.

Již toho jest dosti pro věřícího, že o Duši možno mysliti, ba jest to dokonale nadpřirozeno, odvažuju se to říci, že o ní bylo nepřetržitě myšleno. Neběží zde, dobře rozumějte, o duši zvířat nebo rostlin, totiž o jejich životní princip, jehož opravdu není snadno vysvětliti ani dokázati. Běží o lidskou duši, neschopnou konce, jejíž bytí není známo leč působením Milosti, o duši neviditelnou, mající přežiti tělo viditelné, k jehož obnově jednoho dne jest povolána, o tu Duši, kterou Bůh učinil účastnou sám sebe a která jest trvanlivější než všechny světy.

Zdrcující-li jest tato myšlenka, když náš duch ráčí si všimnouti prvního mimojdoucího, jak tomu bude při Napoleonovi? Řekneme, posmívajíce se Spasiteli a jeho Krvi, že duše tohoto jest dražší než duše ostatních? Zajisté že nikoli, ale větší a nepodobně větší přívlastky, toť jisto.

Jsou duše, oblíbené nevěsty nebo souložnice, jež Spasitel rád zahrnuje nejzvláštnějšími a nejnádhernějšími okrasami. Jsou-li nevěrný nebo marnotratný, shromažďují si trest, neboť Pán jest tak žárliv jako mo-

cen. Ale až na dno své nemilosti uchovají svou podstatnou slávu, a vzpomínka toho, čím byly, nebude vyhlazena ze srdcí lidských.

Nikdo nezářil tak jako Napoleon, toť jisto, ale nic nedokazuje, že jeho duše více *osvěcovala* než duše nějakého pedanta nebo ševce. Lampy nebo majáky jeho genia rozšířily oslnění, které trvá dosavad a které se neskončí leč až se rozbřeskne Den Boží. Ale jeho duše, stále neznámá, nemohla osvěcovati leč sebe samu způsobem, o němž nevíme. Jeho duše, ať truchlivá nebo radostná, pochmurná jako propastí nebo mučená světlem; jeho duše hříšnickova, člověka pyšného, neukojitelného, sentimentálního a shovívavého, jeho duše ohňů přečišťujících, bolestná nebo vítězí; jeho duše nestálá nebo zoufalá, říkající mu ustavičně: „Tys sám, ó Napoleone, věčně sám; nikdo tě neprovází, nikdo neví, co miluješ, ani čeho nenávidíš, ani kam tě povedou tvoje kroky, protože ty sám toho nevíš. Ubohý všemohoucí nešťastníče, plač v hloubi své duše, skryju tě a ochráním tě.“

Napoleon neměl vlastně leč svou duši. Právě touto duší vyhrál všechny své bitvy;

skrže ni byl neslýchaným voditelem lidí, nekonečným správcem; který se odvážil hnísti Evropu v rukou vypůjčených od Boha a již nemínil nikdy z rukou těch pustiti. Právě svou duší, posléze a *jedině* svou duší, měl slávu klamati se, jak žádný člověk se neklamal před ním, a býti poražen na konec, jsa jen Zvěstovatelem, nikoliv zuřivým nepřátelstvím několika pokořených králů, ale koalici všech věkův a odlivem francouzské Revoluce, která od něho couvla, vynesši ho až k vrcholům.

Historická svědectví jsou dosti jasna. Jako Utvářitel a Spořadatel této Revoluce, která měnila tvář světa, Napoleon měl proti sobě nezbytně všechny předešlé Tradiče. Všechny věci Minulosti přirozeně vrhaly se k němu a na něho jako nesčetné bystřiny, přitahované jedinou propastí.

Marně pokoušel se zachytiti je k své potřebě, přemísťuje všechny hranice, pokoušeje se zrobiti nové krále a nové národy, zaváděje od své osoby éru novou. Věci ho poslouchaly méně než lidé, a div si nepomateíte myšlení, řeknete-li si, že byla duše, sama jedna duše pýchy, lásky a utrpení jako ostatní, by to nesla, duše příliš ne-

smírná, ale naprosto jediná určením, v níž bylo třeba, by se sbíhalo úsilí ustavičného odpírání všem duším, zvrhlým to kobylám nebo divokým klisnám, jež bylo nezbytno stále zdolávati.

I když se budu zdáti paradoxním, odvažuju se pronésti slovo lhostejnost, nezištnost, bezzájmovost. Věřu jaký mohl míti zájem nebo *zájmy* člověk, dospěvší postavení tak zázračného? Jaké přání byl by mohl pojmouti, ne-li býti nebo zůstat, čím již byl, čím vždy byl povinen býti, i v limbech svého osudu, neboť budoucnost ve smyslu obyčejném jest slovo bez významu, když se mluví o takových parangonech člověčenství. Bylť na vrcholku všeho od věku třiceti osmi let, přesycen vším, co může krev rozproudit; i nezbývalo mu již, než aby se dal zbožňovati jako nějaký pohanský král, kdyby bylo bývalo možno, by jeho neslýchaná moc převládla nad krůpějí vody jeho křtu.

Nezištnost Napoleonova! Kdo pak o tom myslí? A byla přece dle jeho míry, a zcela bez míry, nikoliv přesně opovržením nebo sytostí, ale proto, že neměl kdy vyhledávati, ba ani se poohlédnouti po tom, co by

mu mohlo býti prospěšno. Měl nezištnost pravého vojáka, který vykonává nebezpečný příkaz, aniž jest podporován pouhou myšlenkou, že jeho poslušnost jeví se snad hrdinstvím. Nevěda sám, kam ho ponese tajemná Vůle, s níž se nepomýšlel hádati o to, čeho na něm požadovala, a nevyvíjí si leč nejúplnější odpovědnost, jakou kdy jen smrtelník na sebe bral, shledával prostým požadováním nezištnosti mnoha milionů tvorů, jež zahrnoval slávou, nemaje, co by jim jiného dal; ale dohaduje se velmi dobře, že tyto nízké nástroje Síly nezdolné, jejímuž nátlaku se poddával, šly jak on a týmž krokem k nevyhnutelnému splnění Úmyslu, který přesahoval chápání jeho genia.

Nebude možno nikdy se toho dosti napakovati: vše bylo proti němu, všechny duše proti jeho jediné duši! Nejen duše vrstevníků, tak násilně od něho zdeptaných, ale duše z dřívějších, vždy žijící duše bývalých nebožtíků, které plnily kapka za kapkou po věky Sedmero Pohárů Hněvu, jež, jak mu bylo uloženo, podal světu, a ještě duše příští, na něž tyto úděsné Poháry budou nevyhnutelně vylity, neboť ne-

Ď u š e N a p o l e o n o v á

byl, řekl jsem to, než Předchůdcem. Všechny, ještě jednou, nezbytně byly proti němu právě jako zločinci proti popravčímu jejich vlastních děl, a také působením onoho všeobecného pudu lidstva ve stavu pádu, který neodpouští Vyšším.

Jest tedy rozumno mysliti, že Napoleon, i vednech svých nejskvělejších vítězství, byl člověkem tajemně a hluboce nešťastným, protože štěstí nebo to, co se rádo nazývá štěstím v tomto životě, není než kombinací, ostatně zdánlivou, prostředních úkojů a snadných úspěchů, které nemohou vyhovovati velikánu a zvláště největšímu z lidí.

II

OSTATNÍ DUŠE

O s t a t n í d u š e

Počet jejich jest nekonečný, a strašlivo na to mysliti. *Ostatní* duše, toť pokolení lidské úplně celé. Neboť takové jest oslnění, způsobené, nepravím sněním, ale myšlenkou. Napoleon na jedné straně, svět na druhé.

Zdá se mi, že jsem žil v oné době nikoliv ještě zapomenuté, roku VI., kdy Bonaparte přinášel Paříži potvrzení, kterak marné! smlouvy Campo-Formijské. To bylo jaro třeštění, počátek všeobecného očarování. Zabíjeli se, jen aby uviděli z blízka mladého generála s tváří antického heroa, podobného jenom vítězům z bájí, před nímž, osmadvacetiletým, právě poklekly klasické armády Rakouské, vítězky nad Ludvíkem XIV. ani ne před sto lety. Nebylo již možno skoro ani dýchatí mezi těmito mačkajícími se davy, dýmajícími slávou.

Od této chvíle vladař jistě pocítil svou sílu a posoudil své vrstevníky. Zajisté že uviděl, kterak bylo snadno s jeho dary šlapati nohama, co bylo největšího, o čem se

myslilo, že jest největším od věků. Tehdy nezbytně nastala pro něho, a již proti němu, podívaná až dosud neznámá, na zuřivou lavinu všech duší, jež obývají neb obývaly těla od dlouhé doby nebo od jakživa.

Aniž půjdeme až k Potopě, máme aspoň Jindřicha IV., krále gaskoňského, zpusťovatele katolické Jednoty ve Francii a pošestile dychtícího po jakési evropské hegemonii, kteréž nedovolil prozřetelnostní nůž Ravaillacův. Tento chvastoun „zazobaný“, který nemohl zanechat národu leč vzpomínku na svá kurevnictva, odvážil se říci, cítě se ohrožen: „Vy lidé neznáte mne; až mne ztratíte, poznáte, jakou cenu jsem měl, a rozdíl, jaký jest mezi mnou a ostatními lidmi. Věřil tomu asi, a jeho vnuk věřil tomu ještě více než on.

Protokolární Ludvík XIV., šéf kanceláře monarchií a jeden z nejprostřednějších panáků, jaké svět kdy viděl, nesoudě, že by nebyl „roven několika sluncím, *nec pluri-bus impar*“, požadoval prostě, by každý hned oslepl nebo zblbnul, jak jen na něho pohledí. Blativý Ludvík XV., velmi hodný jeho potomek, ihned po smrti, ó Juvenale! byl do rakve na chvat vpumpován děsným

způsobem, pumpou cídičů stok, a toť nejcharakterističtější rys jeho vlády. Posléze Ludvík XVI., pneumatické a automatické Nic královské, ubíječ vlaštovek a zámečník; schopný nanejvýš dle Thiébaulta nabít psíkům holí a smáti se tomuto dobrému šprýmu nezadržitelným smíchem; výborný materiál pro guillotinu a neocenitelný poklad pro diptycha martyrologií pitomců.

Rozumí se, že tyto osobnosti, se všemi svými příbuznými, přáteli, ministry, ženami nebo milenkami měly duše. Nutno říci totéž i o každém velikém herci Revoluce, jdouce od Mirabeaua až k zelenavému Robespierrovi. A když Napoleon přestal zahrazovati prostor, který jest pod nebem, táhne se to dále hanebně s pytlím výkalů, který se jmenuje Ludvík XVIII. a jeho mladší bratr pitomec Karel X., oba bratrovrazi a odporní sokové svého synovce, nešťastného Ludvíka XVII., oba tak málo schopní záblesku vyšší intelligence jako hnutí statečnosti nebo šlechtné dobroty.

Nebylo by konce prznění obraznosti, kdyby bylo dlužno mluvití o Ludvíku Filipovi, o kapituláři Sedanském, o Presidentech naší coury Republiky, a zvláště o O-

bludě, kterou již slyšíme klepati na okenní tabule hospody.

Řekl jsem, že Napoleon jest přesně ve středu tohoto nesmírného víru, nemoha býti jinde pro přílišnou velikost své duše. Na té výši myšlení, kamž se snažím dostoupiti, jest jasno, že pojmy času nebo prostoru mizí. Celá historie se stává synoptickou a soudobou až tak, že jest možno spojití a těsně shloučiti do jednoho pohledu nejnesrovnalejší nebo nejvzdálenější události. Trvání časové jest preludem, vyplývajícím z neduživosti padlé lidské přirozenosti. „Každý člověk jest součtem svého rodu“, pravil hluboce jistý filosof. Každý velikán jest součtem duší.

V době vzdálené a již hezky temné byla chvíle, kdy vše, co se jmenuje Minulostí, nezbytně tíhlo ke Karlu Velikému. Právě tak před sto lety bylo třeba, by všechno, s Karlem Velikým v čele, vrhalo se na Napoleona, a tato srážka jest zajisté nejzvláštnějším zázrakem. Jest tedy nevyhnutelno tvrditi, že Napoleon jest svrchovanou Hlavou všech vůlí, předchozích, soudobých nebo potomních, jež soustřeďuje ve své vůli, úhrnem všech duší.

V tom smyslu a po ideálním odmyšlení chronologického sledu možno říci — beze svěřací kazajky — že třebaš Ludvíku XIV. nedostávalo se uctivosti k Napoleonovi, čině králem Španělska svého vévodu z Anjou, když ho byl pohoršlivě před tím *neposlušen*, podpisuje žalostnou smlouvu Ryswickou. Co jiných ještě věcí! Zmrtvělost tohoto bídného křesťanského sultána po Steinkerku, když mohl zničití Viléma Oranžského; surové a zbytečné poplenní Falcka; hloupé vypuzení dvou nebo tří set tisíc kalvinistů, jež by bylo bývalo tak snadným a tak občerstvujícím vyvraždití; ještě hloupější bombardování Alžíru a Tunisu, nevyspěvší na výboj, a marný mír v Nimwegách, jenž dal podnět pařížským buržoům, by zakuklili vítěze do paruky příjmi *Veliký* právě v hodinu, kdy tato politická pletka, co natrhovala vážnost Francie, zároveň připravovala pro konec století následujícího budoucí koalice a rozhodné vítězství Anglie.

Úhrnem Napoleon mohl se mu poděkovati za porážku u Trafalgaru; za úzkost u Slavkova, za smutek u Jšlové, za přelud u Tilsitu, za potupnou lest u Bayonnu a za

krutou trpkost, která šla v zápětí, za hrozné nebezpečí u Essling, za nesmyslný Sňatek, za zahubení své moci v Rusku, za propast r. 1813, za zoufalství r. 1814 a posléze za rozdrčení u Waterloo.

Byl jistotně zavázán díky za všechno to i za své smrtelné Zajetí směšnému slunci Ludvíka XIV., bledé a necudné luně Ludvíka XV., zahanbující tykvi Ludvíka XVI., posléze zběsilé štvanici Výboru pro Obecné Blaho, usilujícího rozlítí se ze všech hranic bez možného couvnutí. Jsa dědicem a závětním vykonavatelem všech těchto blativých nebo tragických duší, musil jít až k Moskvě, by uhájil hradeb Paříže, a to byla pohroma.

Jaké byly duše přímo před jeho očima? Každý myslí arcíř na Talleyranda, Fouchéa, Bernadotta, jichž žádná potupa nemohla by dosti zhanobiti. Ale byly jeho čubky ženy, byli jeho bratři a jeho sestry, všichni ti, jež učinil velikými, nekonečné stádo úředníků, jež zahrnul dobrodiním, ba sám národ, jež dosadil za krále světa. Potom v soumrakové budoucnosti všechno, o čem víme, běda!... I ptáme se, zda opravdu jest možno pojmuti osudu trýznivějšího!

III

Ú Z K O S T

Ú z k o s t

Nejnesnadnější chvilkou celého života Napoleonova zdá se býti 18. brumaire nebo správněji zítřek toho dne, kdy se dovršil onen slavný státní převrat, po němž Bonapart, hrozně ustrkán Jakobíny Rady Pěti Set a zachráněn z jejich rukou několika svými granátníky, posléze znásilnil štěstěnu vypudiv Shromáždění.

Ovšem byly i jiné kruté chvíle a u větším počtu, než se myslí. Ale zde začínala se jeho dráha císařská. Ponejprv bylo mu vztáhnouti ruku k symbolickému Globu a viděl se velmi blízek zahynutí tak postupného. Měl ucho naplněno a hučelo mu v něm strašným *Mimo zákon!* jakobínským řevem, rovnocenným s *Crucifige*. Ucítil na sobě hrubou pěst kurevnických dohazovačů luzy a myslil, že omdlí hnusem a hrůzou. „César malé postavy, hubený, nervosní, citlivý“, praví Vandal, „který zakoušel vždy ošklivosti z hmotného dotyku davů, fysicky omdlévá. Jeho hrud' se svírá, jeho

pohled se kalí, nemá již leč zmatené a nezřetelné vnímání věcí". Vyslovil často svoje opovržení k hlasujícím shromážděním; neuměl v tom choditi a tuze to prozradil v této chvíli. Když ho vynesli z prostřed lůžky a když znovu spatřil své vojáky, vzchopil se ihned, pochopil svůj pravý úkol, a to byl hrom. Ale úzkost byla vrchovatá a jistě si na to vzpomínal až do smrti.

Často se pravilo, že život jest snem a známa jest skoro nadpřirozená mocnost dojmů, jichž se duši dostává ve snách. Co mysliti o snu napoleonském, který trval dvacet let, od vendémiairu až k Waterloo? Sen takového člověka, jeho účinky v takové duši a vždy obnovovaná úzkost v takovém snu!

Jsou lidové obrázky, jež ukazují Napoleona spícího večer před Slavkovem, kdy vehnal svou údivnou armádu a svou mladou říši nad propast, a kdy nejmenší chyba byla by bývala neodpuštělnou, neboť dvě stě tisíc Prusáků se strojilo naň udeřiti, i když by byl dobyl vítězství, jež by nebylo triumfem.

Tyto ubohé obrazy jsou neobyčejně významny. Spal pod svou „hvězdou“ tento

naivní geniální velikán, ale kdo by mohl říci, že tento spánek byl odpočinkem jeho duše? Měl již tolik tragických hodin nejistoty, u Boulogne, u Marenga, u Rivoli, u Pyramid, u Saint-Jean- d' Acre, a to bude trvat až do konce. Všude sám, nemaje totiž sobě rovného vůdce a stále činiti sto padesát tisíc vojáků připočtením své osoby k padesáti tisícům bojujících, jak pak by nebyl pln tajné úzkosti při každém svém slavném kroku!

Obrazy nepovídají, zda spal v předvečery všech svých bitev, ale populární legenda to namlouvala, a tato legenda měla pravdu, aspoň v hloubce allegorické. Napoleon byl vznešený spáč, somnambulní vítěz, jenž křičel utrpením jiných a svým utrpením za svého spánku, a jeho křik nesl hrůzu do končin světa. Neprobudil se ani jeden den bez svého meče až ve chvíli, kdy stoupal před Boha. . .

Jaká propast rozjímání, pomyslíme-li, že tento nesmírný válečník nemohl nikdy dosíci vítězství rozhodného, že po Slavkovu bylo třeba Jeny, Jílové, Friedlandu, a že potom Wagram byl nezbytný, by se dospělo onoho strašného dilemmatu, před-

vedeného osudem, buď zvítěziti bezúspěšně v Moskvě nebo býti zničen jinde koalicí všech národů! Ať uděláš, co uděláš, tvoje zkáza jest nevyhnutelna, a nic v tom nezmůžeš. Jsi v řetězcích spánku, v trýzni nebo v rozkoši snů. Vyšší a dokonale neomylná Vůle rozhodla, bys byl zmítaným divákem svého vlastního nepodobného života. . .

Vznešený a jemný Tauler pravil kdysi, že nebe jest v duši lidské, a že Bůh s libostí v něm přebývá. „Zlí nesou též nebe v sobě, ale neumějí do něho vstoupiti. A v tom jest největší trápení zatracenců, že vědí, jak i oni mají v sobě nebe a Boha, aniž se kdy mohou z toho nebo onoho radovati.“ Nevěřím nikterak, že by Napoleon byl býval zlý, a myslím ještě méně, že by byl zatracen, jak to tvrdili s tak pošetilým důrazem pobožní pitomci a kurevníci z Restaurace. Ráje bez mého Císaře nechápu. Stačí viděti v něm člověka nezměrně vyššího než ostatní, ale přece podrobeného jak oni zákonu vyhnanství. Nikdo nemůže znovu nastolití Nebe nebo pozemského Ráje své duše, odkud ho vypudila prvotní Neposlušnost. Bylo by třeba moci spou-

tati všechny své smysly a nechati jich za dveřmi, zázrak to neskonale vzácný, jehož se dostalo jenom svatým, které Církev staví na své oltáře. Přece však něco podobného děje se někdy ve spánku, a právě proto dojmy radostné, bolestné nebo strašné mají pak sílu, již jest nemožno znovu naléztí nebo pochopiti, když probuzením saň smyslů procitla.

Pravíme-li, že celý život Napoleonův byl snem, tu abychom se potili strachem při pomýšlení na nadpřirozené zmítání tohoto spánku Titanova. Tu pak všechny jeho bitvy dály by se *v jeho duši* a on byl by na ně zdaleka patřil nebo jim naslouchal, v neskonalé úzkosti, jako zázračné básni, již by Někdo větší a hroznější než on skládal.

Pomyslete teď, že byl mezi tolika jinými sny sen jeho Korunovace a jeho Pomazání Náměstkem Ježíše Krista, že byla celá Evropa, tetelící se a křečovitě sebou škubající pod nohami jeho pěšáků, pod kopyty jeho nezčetné kavalerie, že byla po zázračných vítězstvích můra nekonečných pohrom a nezobrazitelná apokalypsa jeho Návratu a jeho pádu.

Ď u š e N a p o l e o n o v ě

A vše to na prahu jeho duše! Kdo nikdy nežebral, nemůže ničemu porozumět z historie Napoleonovy.

Byl na prahu své duše Žebrákem Neko-
nečna, vždy úzkostlivým Žebrákem svého
vlastního konce, jehož neznal, jehož ne-
mohl pochopit; Neobyčejný a kolosální
žebrák, žádající mimojdoucích o haléřík
světové říše, o zvláštní přízeň rozjímatí v
něm samém pozemský Ráj jeho vlastní slá-
vy, a jenž zemřel na konci země s rukama
prázdnými a se srdcem zlomeným, s tíhou
několika milionů agonii!

IV

B I T V A

B i t v a

Matným světlem rozbřeskuje sena smutných pláních Polska. Zvuku trubek odpovědělo zaržání čtyřiceti tisíc koní. Studená a černá noc těžce ležela nad armádou, jejíž spánek jistě byl přerušen, kolikrát! vzdáleným nebo blízkým úpěním včerejších nebo předvčerejších raněných. Tyto vzlyky projely vzpomínkami nebo sny těch i oněch, neboť každý z těchto bojovníků má duši, která se odloučí snad od svého těla za několik hodin. Jest to nesmírné stádo duší, jest to dobytek Věčnosti.

Mnozí, veliký počet snad, znovu viděli takto své rodiny, svá pole, své vesnice, v Burgundsku, v Perigordě, v Normandii, v Bretaňsku; jiní v Holandsku, v Německu, v Itálii, ba i ve Španělsku, neboť vojska Císařova se doplňují odevšad, vyjma z Ruska a z Anglie.

Bijí se deset let, budou se bít jistotně ještě deset let, a nikdo by nemohl říci, kdy, ani jak se to skončí, Napoleon méně než kdo

jiný. Již nejneohroženější vůdcové reptají. Cítí se velmi dobře, že mají proti sobě celou Evropu, prostě proto, že jsou Francií, která jest živoucí duší všech národů, a že to jest zákonem lidského hovada, válčiti proti své duši.

Pro pokorné vojáky tato duše jest viditelná v Napoleonovi, tolik viditelná, že kdyby právě zemřel, bylo by konec Francii a konec světu. Jest něco tragičtějšího, ptám se, než slzy onoho ubohého granátníka, plačícího u Bereziny, že ho viděl, jak kráčí uprostřed strašidel své staré gardy?

„Opravdu, nevím, zda spím nebo bdím. Pláču, že jsem viděl našeho Císaře kráčetí pěšky, s holí v ruce, jeho tak velikého, jeho, jenž nás učinil tak hrdými!“

Ale tato chvíle ještě nepřišla. Pokoření národů nebylo ještě dostatečně zúrodněno, a bude třeba hodně jiných vítězství, by se zplodily pohromy.

Zatím, hle, předběžný hluk artillerie, mohutný hlas děl. Veliká Armáda protahuje se, prodlužujíc své mocné údy, zívajíc na smrt. By se probudila dokonale, ledový vítr jí vrhá do tváře přehršle sněhu. A teď vstala, tetelíc se a chvějíc se v údo-

lích, na vrších, na zamrzlých jezerech, v lesích.

Tu a tam jsou na šachovnici Neomylného strašliví plavňáci, jimiž vládne: Davout, Augereau, Ney, který nezná ani únavy, ani strachu; Murat, vykuchávatel pluků, Achilles všech bitev; vznešený Lannes, hrozný kyrysník Hautpoul, generálové e-popeje Saint-Hilaire, Friant, Gudin, Morand, padesát jiných. Hbití a přesní jako andělé váleční, vykonávají poslední rozkazy svého pána, a řeže se počínají.

Jest třeba, by bylo do večera aspoň dvacet tisíc nebožtíkův a třicet tisíc raněných, a není kdy, by se mařil čas; neboť Bůh učinil Den Člověka, by byl naplněn jeho dílem, ať dobrým nebo špatným, a den únorový nemá v tomto sousedství pólu osmi hodin.

Jest nezbytno býti svědkem některé z těchto srážek zástupů, by se zvědělo, pokavád život jest snem. Hle, tady celá divise skosena kartáči nábojovými. Což na tom, a kdo pak má kdy plakati? Třicet škadron hnaných Furiemi deptá ji kopyty, by šavlemi rozsekaly poněkud dále dělostřelce a pěšáky, dříve než samy padnou

do světelné noci mrtvých. Potom nepřetržité příboje a odboje, přílivy a odlivy bitvy, stahování a roztahování srdce armád zápasících. Posice jedna, dobytá velikým úsilím, jest ztracena a znovu vybojována, po kolikáté již! Heroický útok, o němž bylo možno souditi, že rozhodne, jest zadržěn smrští palby; jezdci polo zničení jsou zatlačeni na pěší, kteří jich budou chrániti, seč budou, zakoušejíce sami často zuřivé potřeby, by jim bylo pomozeno. Ale nastlaných mrtvol houstne, a duše vyšlé z hrobu svých těl, ubohé duše před tím temné, vědoucí posléze, proč a pro koho tak divoce se bily, poletovaly tam dole neviditelně nad císařským pahorkem, kolem viditelného Pána, který je odhání rukou jako dotěrné nevhodné myšlenky. . .

Neboť nemá ještě vítězství, a vítězství jest mu nezbytno. Vítězství jest jeho *Requiem*, odpočinkem jeho duše v tomto temném světě. Toť jeho chléb a jeho víno, toť jeho příbytek a toť jeho lampa. Což pak byl stvořen pro něco jiného než pro vítězství? Když některý z jeho oddílů couvá, jest mu, jako by fysicky byl zatlačován

zadky koní, návalem davů. Ale jeho tvář, nehybná jako bronz, nedopouští, by se co vidělo z jeho muky. Snad ani netrpí, tolik jeho srdce jest silno, tolik velika jest nebojácnost jeho genia! Bude trpěti později, bez jakékoliv pochyby. V této chvíli zdá se šťasten, cítí svou sílu. Ví o sobě, že jest poručníkem nedochůdčat Štěstěny, má slávobrány pro Nejistotu, ba i pro nahodilé pohromy, dokonale jsa jist, že nalezne vždy v hloubce své duše nějakou netušenou a zdrcující posilu, která ho učiní mocnějším.

A tu popatří zase jednou na své bojiště, a pokojně „učiní tři kroky jako Bohové.“ Ze všech jeho hlubokých kombinací až dosud neúčinných, vytryskne náhle Manévr, jenž připomíná Herkula dítě, potřísňující celé nebe mlékem choťi Jupiterovy. Murat přižene se jako strž, rozdrcuje celou Evropu v půl hodině na čtyřech čtverečních kilometrech, a Napoleon nepotřebuje již než několika pohybů svých vojáků, by se stal Císařem Západu.

„Osud bitvy“, pravil na Svaté Heleně, „jest plodem okamžení, jediné myšlenky. Přistupujeme k ní různými kombinacemi, křížkujeme se, bijeme se jistou dobu; u-

káže se rozhodná chvíle, *jiskra morální* zableskne, a nejmenší záloha dokoná dílo.“

Přiznal se, že byl přehluboce dojat podívanou na pole Jílovská, tak rudá krví, že sníh byl od ní zbarven až do konce zimy. Nemožno pochybovati o tomto dojmu, když se studoval Napoleon. Jest více člověkem než ostatní lidé, hledíc k jeho nekonalé povýšenosti. Ale i tato povýšenost, „uvazuje ho k břehu“ necitelností, jaké vyžaduje jeho hodnost a jeho lesk. „Zvláštnost“, praví Thiers, „v oči všech udeřila. Buď z náklonnosti k věcem minulým, buď také ze spořivosti chtěli odíti vojáky v bílé kabáty. Na několika plucích toho zkusili, ale pohled na krev na bílých kabátech rozhodl. Napoleon naplněn ošklivostí a hrůzou prohlásil, že nechce než modré kabáty, ať jsou jak jsou drahé.“ Nemohl si zabrániti přese vše, aby neprozradil při tom vzrušení svého srdce v jednom z oněch stručných a věšteckých Bulletinů, jimiž otřásal světem.

Pro toho, kdo vidí v Absolutnu, válka nemá smyslu, pokud není *vyhlazovací*, a budoucnost velmi blízká nám to ukáže. Hloupostí nebo pokrytectvím jest dělati

zajaté. Napoleon jistě nebyl ani hlupák ani pokrytec, ale tento domnělý kat byl *sentimentalista*, povždy hotov odpustiti, velikodušný, věřící děj se co děj ve velikodušnost ostatních, a víme, jak zaplatil za tuto nepochopitelnou illusi.

U Slavkova dopřává svobody Alexandrovi, jehož mohl učiniti svým zajatcem; po Jéně nechává trůnu poraženému domu Pruskému; po Wagramu zanedbává rozkouskovati rakouskou monarchii atd. Posléze v Rochefortu svěřuje se šlechtnosti Anglie! Znal hrůzy pontonů; bylo mu snadno užítí odvety a poslati na galeje nikoliv ubohé lodníky nebo vojáky, ale veškeru elitu anglické společnosti, vězněnou ve Francii po přerušení míru Amienského; a strašná tato pomůcka byla by dle všeho účinnější než kontinentální Blokáda. Vyčítal si později, že toho neučinil a že se mu nedostávalo tolik pevností...

Nebyl tedy obludou, jaké bylo třeba k válce úplné, apokalyptické, se všemi jejími důsledky, propastí války, vyvolanou propastí hanebnosti, a toho zřejmě nebude možno říci o onom démonovi, jemuž jest předchůdcem. —

V

GLOBUS

Vandal ve své krásné knize *Napoleon a Alexandr I.*, vypravuje o napoleonském obřadníku v Drážďanech r. 1812, píše toto:

„Večer panovníci scházeli se k obědu, který býval u Císaře Francouzů. Účastníci shromažďovali se napřed v jeho přibytých. Tu, smí-li se věřiti tradici, Napoleon ve svém způsobu jednání a ohlašování liboval si ve velkolepé prostotě, která ho osamotňovala a odlučovala ode všech mocnářů, přiběhlých na jeho hlas, a povznášela ho nad ně. Jeho pozvaní byli ohlašováni jejich tituly a hodnostmi. Bylo to nejprv Excelencí a Výsostí bez počtu, Výsostí ze všech končin a všech původů, starých nebo nových, Královských nebo Nejjasnějších, — potom Veličenstva: Jejich Veličenstva král Saský a královna, Jejich Apoštolská Veličenstva císařská a královská, Její Veličenstvo císařovna Francouzů, královna Itálie. Když všechna tato zvučná vyvolávání dohlaholila po salonech, vznešené

shromáždění bylo v úplném počtu a Pán mohl přijít. A tu po krátké přestávce dveře se otevřely znova dokořán a předveřník pravil prostě: CÍSAŘ!"

Po dvaceti osmi letech v Invalidovně očekávali tělesné schránky, přinášené se Svaté Heleny. Žádné veličenstvo ani výsost nebyla ohlašována. Proč by byli přišli, nemajíce již čeho žebřiti ani doufati od tohoto Nebožtíka, kdysi oběti jejich zbabělosti nebo jejich prohnanosti? Od 5. května 1821 jeho Evropa ostatně nebyla již k poznání. Hanební a směšní Bourboni, zvaní starší Větví, vystrnaditelé jeho slávy, byli zvraceni. Nosičové korun, kteří byli jeho vrstevníky nebo jeho sluhy, dřepěli na bobku při zemi nebo pod zemí, a nedálo se nic na zemi, co by zasluhovalo nějaké pozornosti. Zbytkové jeho Velearmády, čím dál tím vzácnější, byli špatně přesvědčeni o jeho konci a zachycovali se skobami naděje na druhý návrat. Nebylo možno obejít se úplně bez Krávy a bylo věru příliš hanebno, dýchat a prodlévat v legitimních nebo illegitimních sviňstvech, smetaných s celé Evropy na ubohou Francii od 1815. Z celého obřadníku z 1812, jenž byl vyči-

štěn z pomšjejcího, nezůstalo než toto :

Vrata, chvíli zavřená před chvějícím se a mlčenlivým davem, otevřela se dokořán, a vážný hlas kteréhosi veterána od Wagramu nebo Moskvy pronesl toto prosté slovo: CÍSAŘ! Pravilo se, že mnoho osob omdlelo nadšením, když rakev vnášeli.

Zdá se mi, že toto jest větší než Drážďany a že tento poslední triumf jest neporovnatelný. Nevracely se tehdy jenom nekonale drahocenné ostatky člověka, jehož velikost jako by se rovnala velikosti nějakého světce, vracel se to císařský Globus v ruce Pána, který byl duší Francie více než kterýkoliv heroj nebo kníže, ať v kterékoliv době její historie.

Pravil jsem nahoře, že takový byl hluboký cit jeho vojáků. Když tito ubozí lidé umírali křičíce: „Ať žije Císař!“ věřili opravdu, že umírají za Francii, a neklamali se. Umírali dokonale za Francii, dávali svůj život, jak se to nikdy nedělalo, nikoliv za nějaký geografický okršlek, ale za zbožňovaného Vůdce, který byl v jejich očích samou Vlastí, vlastní nevymezenou, bezmeznou, zářící, vznešenou jako veliký údol nebes, jehož hranic žádný učenec by ne-

mohl určití. Byla to Indie a byla to nesmírná Ásie, Východ po Západu, Globus vpravdě vesměrné Říše v strašných pařátech římského Ptáka, ochočeného jejich Císařem, a jejich Císař, to byla Francie, — obojetná, hádankovitá, nerozeznatelná před jeho objevením — od nynějška určitá ve své velebě, oslňující a jasná jako den, mladá Francie Boha, Francie dobrého chleba a dobrého vína. Francie slávy, obětování, hrdinné šlechetnosti, velikosti bezměrné, všech litaní srdce a myšlenky!

Stat Crux dum volvitur orbis. Právě to bylo to: Napoleon znovu zasadil na tento starý globus, stavší se jeho globem, Kříž skácený. *Volvitur.* Kudy všude se nekotálel od Karla Velikého? Kolik nebylo těch, kdož se domnívali, že jej drží ve svých rukou, plných prachu?

Po Ludvíku IV., řečeném *Dítě*, jenž byl v Německu posledním Karlovcem, byl přeslavný Dům Saský, tři velkodušní Ottonové a Jindřich Svatý, květ Středověku ve svém jaře, potom shluk Domů Falckého a Švábského. Byli náčelníci toho, co se jmenovalo Svatou Římskou Říší, přišlí z Holandska, z Kornwaliska, ba i z Kastilie,

z Nasavska, z Rakouska, z Moravy, z Lucemburku a z Bavor. Byli posléze Habsburkové, jimž Napoleon vyrve tento skvělý symbol panovnický, jenž stal se jimi znakem nemohoucnosti nebo hanebnosti.

Co by mohl ostatně vyznamenávat v gibelinských rukou těchto Němců ctihodný obraz křesťanské všemohoucnosti Konstantinův a Theodosiův? Bylo třeba Napoleona, by jej obnovil ve své osobě Latinskému Světu, tak dlouho hynoucímu. Ve své osobě a navždy. Císařský Globus jest pro vždy ve velikém Hrobě u Invalidů, kde není místa než pro jediného nebožtíka. Nikdo nepřijde, by ho odtamtud vyzdvihl, byť to bylo v čele deseti milionů mužů.

„Poušť“, praví Las Cases, „mívala vždy pro Císaře zvláštní půvab... Rád upozorňoval, že Napoleon znamená *Lev pouště*.“ V kterém jazyku? toho nevím. Ale jest tuze jisto, že tento přelud jeho obraznosti jest hlubokou skutečností. On sám byl poušť, čině kolem sebe, živého nebo mrtvého, poušť tak širou, že lidé celé země nemohli by jí naplniti, a že jejich zástupové zdáli by se v ní jako nic pod okem Božím v mlčení prostoru.

VI

V Č E L Y

V č e l y

„27. května 1653 u Tournai, v oné části Nizozemska, již Francie tak dlouho záviděla Španělsku, odkryt byl autentický hrob Childerika I. Úřadové stěží zabrali věci, jejichž část již účastníci vykopávky hbitě odklidili. Ze dvou set prazvláštních klenotů, jež byly spatřeny při vykopání, zbylo jich asi třicet. Byly to zlaté včely, s křídly okrášlenými rudým emailovým sklem v zlatých buničkách. Kovový prstenec, jež některé uchovaly, naznačoval, že jistě byly připíaty na látku. Jistý učenec prohlásil, že zdobily královský plášť, tvrdě ještě, že květy liliové Francouzského znaku nebyly než znetvořeninami těchto včel. Nuže, Napoleon I., který rád mluvil o svých nejvzdálenějších předchůdcích a jenž chtěl v den rozdělování orlů v Boulogni posaditi se na trůn Dagobertův, zajímal se o relikvie Childerikovy. Na jeho rozkaz včely z hrobu Tournaiského byly napodobeny, by vystřídaly na Plášti císařského Poma-

zání květování liliemi, krášísvající plášť králů Kapetovců. Zvláštní osud této merovingské ozdoby.“¹

Po čtrnácti stoletích není toho příliš, co by se řeklo o tomto otci Chlodvíkově, jímž byl Childerik I. Vše, co se o něm ví, jest to, že pohoršil Franky „svou chlípností“, což jistě nebylo snadno, a že tito cudní barbaři, vypudivše jej na nějaký čas, nahradili ho římským generálem Egidiem. Známo také, dle dobrého svatého Řehoře Tourského, že královna Basina vzala si ho za manžela „pro jeho zásluhy a jeho velikou statečnost“.

Dagobert jest ovšem zajímavější, a posléze se chápe, že Napoleon žádal si posaditi se na tisíciletý a nepohodlný trůn tohoto velikého merovinga. Ale Childerik měl pro něho, v jeho očích, zvláštní kouzlo, byv skoro nejstarším králem Francie a také byv nalezen ve svém hrobě se zlatými včelami, smíchanými s jeho prastarým prachem. K tomu ještě velmi jistě přistupovalo i to, že včely slušely jeho duši latínkově, v základech mnohem více virgilské než

¹ Revue Napoléienne. Leden-únor 1912.

corneilleské, přes rozhodnou zálibu v draperiích tragických.

Svatý Bernard, myslím, přirovnával více půvabně než hluboce Ježíše Krista jakožto krále včele, „mající med milosrdenství a žahadlo spravedlnosti.“ Ale svatý Bernard netušil Napoleona, a Napoleon jistotně nečetl nikdy svatého Bernarda. Slavná parabola Iva Samsonova, slabě oznívajcí v bajce býků Aristejových, šla mu lépe k duhu a byla mu, myslím, méně neznáma.

Ať už tomu jakkoliv, včely syna Merovingova líbily se mu a nosil je na svých bedrech světem v ohni až do dne, kdy tyto mušky, podrážděny posléze proti svému pánu a zrádkyně tak jako lidé, poštípaly ho. Zemřely arcíť zároveň s ním, a když se o totéž pokoušel o šest luster později jeho synovec, bylo mu to neméně záhubno.

Neboť jest strašlivým nebezpečím dotýkati se symbolů. „Uhodni, nebo tě sežeru,“ zdají se říkati jako Sfinğa pocestným dosti odvážlivým, by se pustili na cestu do Theb, hádankovitého města Beotie. Jest to cesta, které dlužno se vystříhati, když nejsme na ni jako první Napoleon puzeni nepřekonatelně.

D u š e N a p o l e o n o v a

Bůh mne chraň pokoušeti se o jakékoliv vysvětlování. Včely pláště císařského jsou tak tajemny pro mne, jak jistě byly pro zpráchnivělého Childerika, i pro Napoleona, tak dokonale nevýzpytny jako hádanky Šalomounovy a podobenství Evangelia. Stačí doufat s jistotou, že zvíme jednoho dne, čím byly v osudu velikého Císaře a v osudu našeho starého světa, který o překot žene se do temnot od té doby, co Napoleon zmizel.

VII

P O D N O Ž

Ā o d n o Ź

„Země jest člověk“, pravil ani nevím který mystický filosof. Toto podivné slovo se mi náhle vybavuje, když znova a znova rozjímám o císařském Globu, jež vidím stále přibíhati z hloubky věků, by se vložil posléze do ruky Napoleonovy. Tento globus přirozeně vyjadřuje zeměkouli, obrácený obraz koule nebeské, v níž zdá se nebýti než tečkou pranepatrnou. Ale Prostor stejně jako Kolikost není než illusí v našem duchu. Počet není než neurčitým rozmnožením prvotní Jednoty, a ničím jiným. Jest tedy pravdě podobno, ba jisto, že maličká země, tak širá pro lidské ubožáky po ní honěné, jest ve skutečnosti větší než všechno, protože Bůh se na ní vtělil, by spasil i hvězdáře.

Toto Vtělení není jen Tajemstvím, jak se učí, ono jest středem všech tajemství. *Omnia in IPSA constant*. Když se čte, že Syn Boží, jeho Slovo, „stal se tělem“, toť právě jako by se četlo, že se stal *zemi*, protože

země jest podstatou těla člověkova. Ale Bůh, bera na sebe lidskou přirozenost, působil nezbytně dle své božské přirozenosti, totiž způsobem *absolutním*, stává se tak více člověkem než všichni lidé utvoření ze země, stává se sám Zemí v nejtajnějším a nejhlubším smyslu.

Když jmenujeme zemi, tu Syna Božského jmenujeme, Krista Ježíše samého, a zastraší se každá exegetická vytrvalost při objevu, že slovo *země* jest psáno mnohem více než dvaatisíckrát ve Vulgátě, ať již ničeho nedáme o slově *humus*, vyvolávající synonymum *homo*, jež možno tam čísti přesně pět- a čtyřicetkrát.

Naplnění těmito myšlenkami, otevřete Svatou Knihu a dostane se vám jakoby roztržení závoje Propasti. Budete ihned svědky, rozrušenými svědky svateb Úchvatu a Děsu. Nedovedete již, neodvážíte se již mluvit. Neodvážíte se již plivati na zemi, která jest Tváří Ježíše Krista, neboť pocítíte, že jest tomu opravdu tak. Až budete čísti třeba ve svatém Janu, že Ježíš „psal prstem na zemi“ v přítomnosti Zákonníků a Fariseů, vinících před ním jeho Choť, Církev, pro niž mu bylo umřítí, že

býla „postížena v cizoložství“, pocítíte snad s neznámým dojmem, že tento Spasitel psal *na svou vlastní Tvář* týmž prstem, který uzdravoval slepé a hluché, mlčenlivé odsouzení nesmířlivců a pitomců. „Kdo se rodí ze země, jest země a mluví o zemi“, pravil jeho Předchůdce, a právě proto Pán se vyjadřoval vždy v parabolách a podobstvích. Nebylo by tomu konce, kdyby rukou třesoucí a se srdcem bijícím jako zvony Epifanií rozpřádaly se všechny tyto konkordance svatého Textu.

Tu úctou bez mezí byli bychom jati k této zázračné zemi, nevýslovně poskvrňované po tolik věků, a tak krutě hanobené dnes lakotným průmyslem, jenž ji olupuje o všechnu její okrasu, když napřed ji znásilnil až do jejích útrob. Ale veškerá zloba demonů nepotupí jí více než byla potupena Tvář Spasitelova. Marně ji prodávají nebo vyměňují nespravedlivě a oklikami nejmrzčejší hrabivosti, nikdy nezmohou se na rovnocennou hodnotu urážek. Ať jakkoliv bude zpustošena viditelná tvář naší zeměkoule, přece jí neoloupí o skryté poklady hněvu Toho, jehož obrazem jestí, a za nic neuhasí nesmírné tavírny jejího srdce.

„Až budu pozdvižen od země“, pravil Pán, „všechno potáhnu k sobě.“ Chtělo se, aby tato duchovní předpověď se stala skutkem ve světě viditelném, a ti, kteří byli na čas panovníky tohoto světa, aniž věděli, co drželi ve svých blátivých rukou, vsazovali Kříž na *svůj* globus, by všechno přitáhli k sobě. Bylo to věkovité sklamání až k Napoleonovi, jemuž bylo úradkem Božím usouzeno býti jeho poslední a nejvyšší obětí.

Ničeho podobného již není a býti nemůže, neboť jediná bytost, v níž všechny věci jako by na chvíli měly svou stálost, Napoleon Veliký byl také pohlcen. Nikdy král ani císař neupjal na zemi pohledu tak pronikavého, tak pozorného. Soudě snad, že se mu podobá svými vulkány, pozoroval její sklíčenost, hrůzu jejich ran, její pohmožděniny, její jizvy, její smrtelnou zsinalost, zahlédl též i počátek její agonie. Jakožto lékař více než odvážný ujal se jejího léčení, jal se křísiti tuto dokonávající mrtvolnou tvář, vlévaje jí nový život. Nepodařilo se mu leda to, že ji pokryl krví, a to byla bez pochyby jediná věc, již mu bylo učiniti, protože, zdá se, bylo jí toto strašné ošetření

prospěšno. Ještě ani po stu letech nezemřela. Její pohřeb byl odvolán, ale nový Kříž, který Napoleon jí dal, padá do prachu, a sám pojem Globu se stírá, protože kulovitost země jest popírána učenici, kteří jí přisuzují ani nevím jaký jiný tvar geometrický.

Kdy přijde Ten, který má přijíti a který nebyl za Napoleona leč tušen vesměrným třesením národů? Přijde ovšem do Francie, jak se sluší, aby přišel, vždyť Naše Paní Slitovnice plakala na La Salettě mluvíc o Něm... Přijde pro Boha nebo proti Bohu, nic o tom nevíme. Ale bude jistotně Člověkem, očekávaným dobrými a zlými, nadpřirozený Missionář radosti a zoufalství, jehož tolik proroků ohlašovalo, jehož předvíдалy křiky bázlivých nebo krutých hovádek, právě tak jako iasný nebo melancholický zpěv ptáků, řev propastí nebo děsné výdechy kostnic, — od Neposlušnosti Patriarchy Lidstva.

Onoho dne zvíme posléze pravý *tvar* země a proč se jmenuje Podnožkou Nohou Páně.

VIII

T I A R A

T i a r a

„Rádi půjdeme až k branám pekla, ale rozumějme si, jen tam a nic dále.“ Těmito výrazy bolestný Pius VII. mluvil o Konkordátě r. 1801, strašné to smlouvě, kdy ho přimělo nezbytí, by nenechal shasnouti dokonale ubohého plamene toho posledního svítcího tělesa světového, jímž byla Francie.

Ba bylo třeba, tolik odpor byl veliký, nadpřirozeného kouzelného vlivu Napoleonova na tohoto staříckého velekněze, mírného a bázlivého, který viděl v něm poněkud více než člověka, od něhož odvrátiti jeho náklonnost nepodařilo se ani nejhorším útrapám. Neboť čarodějná moc tohoto vítěze vzbuzuje údiv, k němuž se svět nikdy nevrátí. Bylo zcela prosté, že byl zbožňován svými vojáky, jejichž srdce zestonásoboval, a jež přidružoval denně k nejzáplavnější slávě. Byla to věc nejvysvětlitelnější, že ministři jeho moci, bezpočetní úředníci jeho říše, byli oslněni tolika zá-

zraky, jež před jejich očima konal. Sami mocnářové, jeho protivníci nebo jeho soupeři, tak často poražení a pokoření, nemohli se ubrániti údivu třesouce se. Miliony rukou z něho vycházelo, by jímá duše.

Ale Zástupci Ježíše Krista, bylo to možno? Velekněz a Doktor svrchovaný, neskonale povýšený nade všechny lidi nikoliv přirozeností nebo vzděláním, ale magisterní hodností, zřízenou od Boha; Primát cti a právomoci v Církvi všeobecné, Kámen základní a Nositel Klíčů, bez vyššího, bez rovného na zemi; neomylný a sublimní Soudce, sám nemoha býti nikým souzen ani sesazen; jest uvěřitelno, že Pius VII., nikterak nehodný nástupce tolika svatých Papežů, nemohl uniknouti tomuto kouzlu? A přece jest to jisto. Pius VII. miloval Napoleona láskou milostnou, stavě ho ve svém srdci nad jiná knížata, až si uhnal i výčitku *stranictví*, dopouštěje se takto jakéhosi nepotismu ve prospěch dobyvatele vesmíru, jako by byl býval jeho nejpříbuznějším synem. I když mu bylo trpěti touto rukou a trpěti až k agonii, jeho něžná láska k mar-notratníkovi jako by se zvětšovala. A přece Císař nezmohl toho, aby se zpronevěřil

svému úřadu, byť jen formálně, r. 1813 při onom vymámeném konkordátu, podepsaném zamilovaným sedmdesátníkem, skoro na sotnách, který se vzpamatoval ihned potom: konkordát bez jakékoliv ceny a neuložený v papírech historie než jako důkaz mravního násilí, jehož se Napoleon dopustil na svém zajatci.

„Všechno jsme učinili“, pravil Papež r. 1807. před roztržkou, „by byla dobrá shoda a svornost; jsouce ochotni činiti tak i pro budoucnost, by se udržela úplnost principů, vzhledem k nimž jsme *nepohnutelní*. Týká se to Našeho svědomí, a tu nedosáhne se ničeho od Nás, byť nám i kůži sedřeli, *ancor chè ci scorticassero*.“ Tato pevnost tak prostá rozjitřila císaře, který se stal na okamžik prorokem proti sobě samému. Hrozilo se mu vyobcováním. „Mne vyobcovati?“ napsal 22. července místokráli Itálie, „Pius VII. myslí, že vypadnou zbraně z rukou mých vojáků?“ Bylo třeba přesně pěti let a tří měsíců, by se dospělo k říjnu 1812.

Veliký vojn chtěl tolik říši světovou, že tím byl duch jeho zatemněn, až nerozeznával již a nechápal, jak by papež směl

přestupovati rozkaz, když nesmí granát-
ník, a že jsou věci, jichž nelze vymáhati.
„Papež panuje nad duchy, a já nepanuju
leč nad hmotou“, volal ve svém zoufalství.
„Kněží *uchovávají duši a mně házejí mrt-
volu.*“ Jaké záblesky v noci tohoto velikána
a jak nadarmo! Byl tak zažrán do své ideje,
že již nepoznával bodu, u něhož dlužno
se zastaviti s požadavky síly. Možno-li
však, aby nevěděl, že v řádu přirozeném
moc vyblhající z mezí tvoří si sama a setkává
se posléze s *odporem*, kterého již nepřemůže?
Nesmyslně polekán domnělými ú-
toky Svaté Stolice, která nedělala nic jiného,
leda že se bránila, Napoleon odhodlal se k
politováníhodnému únosu. Papež, ač hluboce
nešťasten, že musí trestati, odpověděl
exkomunikací, již odvolal poněkud později,
když božská ochrana jako by opouštěla
jeho nepřítel, jemuž tento hrozný výrok
bránil prý spáti.

Byly i jiné pontifikáty tak zmítané jako
pontifikát Pia VII., ale žádný nemohl zjed-
nati jeho držitelů tak úplné hořkosti. Kříž,
uložený Napoleonem, byl nepodobně tvrdší
a těžší než všechny ostatní. Byl to kříž ge-
nia, kříž heroismu; kříž vojenské slávy,

která neměla nikdy sobě rovné, kříž lidské velikosti bez míry, kříž každého pozemského předobrazení, *kříž cti!* Nešťastnému Veleknězi, zdrčenému před tím tíží klíčů, bylo nésti ještě toto břemeno. Bylo mu je nésti čtrnáct let, a jen zázrakem pod ním nepadl.

Jeho nejbližší předchůdce Pius VI., papež Revoluce, měl život velmi strohý, a bylo mu zemřít ve vyhnanství, *nedaleko La Saletty*, a slyšel hroutit se kolem sebe všecken starý svět. Dlouho před tím, než vybuchla revoluce, spravování křesťanského světa bylo nějakým trápením. „Běda!“ pravil Pius VII., papež Konsulátu a Říše, „nemáme pravého pokoje a pravého odpočinku než ve spravování katolíků, poddaných nevěřícím nebo kacířům. Katolíci Ruska, Anglie, Pruska nebo Východu nepůsobí Nám žádné nesnáze. Žádají bul, vedení, jichž potřebují, a kráčejí potom nejpokojněji dle zákonů Církve. Znáte vše, co našemu předchůdci bylo trpěti změnami císaře Josefa a Leopolda. Jste svědkem útoků, jimiž na Nás dotírají po všechny dny dvory Španělský a Neapolský. Nic tak nešťastného dnes jako nejvyšší vele-

kněz. Jest strážcem zákonů Náboženství, jest jeho svrchovanou Hlavou; Náboženství jest stavbou, jejíž všechny části chtějí sbořiti, říkajíce, že ji ctí. Myslí se, že Nás je k tomu třeba, by se tropily bez ustání převraty, a nepozoruje se, že Naše svědomí a Naše čest vzpírají se všem těmto změnám. Naše námitky odvrhují se s mrzutostí, s hněvem; žádosti Nám přicházejí skoro vždy provázeny hrozbami.“ A vyslanec francouzský, duchaplný Cacault, přinášeje tyto žaloby v depeši Prvnímu Konsulovi, připojil odvážlivě: „Není fetiše, který by byl tolik bit a trýzněn svým negrem, jako Svatá Stolica, Papež a Svaté Kolegium jsou bití po deset let věrnými katolky.“

Ale čím byly všechny předešlé trampoty nebo pletichy, jdoucí aspoň k Františkovi I., srovnány s *horlivostí* „zbožného syna“ Napoleona, píšícího Papeži v únoře 1806. neslýchaný list, v němž se prohlašuje Římským Císařem, a jež by bylo možno takto shrnouti: „Více se starám o náboženství než vy; díváte se nečinně, jak trpí; popatřte, jak já to dělám; budu moudřejší, obratnější i zbožnější než vy, jenž necháváte *hynouti duše.*“ (!!!)

Zžiravá činnost tohoto vojáka, který neznal nic ze správy Církvě, nemohla připustiti ani pochopiti zdlouhavosti římských rozhodování, a zuřivá netrpělivost jím zmítala tak často na jeho trůně jako v táboře. Pius VII. marně se pokusil vysvětliti mu, že chvat ve věcech církevních jest zpronevěrou v úřední povinnosti. Brzy nebylo již, jak si rozuměti, každá trvalá shoda nemožná mezi těmito dvěma muži, z nichž jeden třimal nesmírný Meč, ale na jediný den, druhý předkládající Božský zákon bez konce a bez proměnlivosti.

Věru že upřímně na počátku své velikosti Napoleon chtěl léčiti rány Církvě, Země celé, jak jsem to již řekl, a že r. 1806. a později ještě to zamýšlel. Ale Absolutno s ničím se nesnáší, a to absolutno, jež bylo ve vůli Císařově, nemohlo nikdy otočiti Klíči Posvátné Archy, v níž sídlilo pod okem Papeže absolutno božské Vůle.

První vážná různice vzniká tím, že papež odepřel prohlásiti neplatnost protestantského manželství knížete Jeronyma. Tu Pius VII. přičiňuje se, ač marně co do účinku, a píše dlouhý list andělského klidu a jasnosti, hodný v každém směru nejsva-

tějších Doktorů. Oněco později jest zabrána Ankóna, aniž se dbá papežské neutrality, první příznak zběsilosti vypuzovací. Papež stěžuje si na tuto nespravedlnost s apoštolskou a otcovskou mírností, která nemá jiného účinku, než že zatvrzuje srdce Faraonovo. A tu není již co dělati. Církev zbavená své Hlavy, jest povinna čekati, trpíc a úpějíc, až veliký vítěz bude přemožen.

Zázračný muž od Jeny a Lobavy, který potřeboval své pevninské Blokády, by předobrazoval Dábla nebo Ducha Svatého, šel, aniž dno jeho srdce se snad toho účastnilo, až k této krajnosti útlaku, kdy se stává nevyhnutelno, aby prolomeny byly hráze nebes. „*Zapovídá se Papeži Piu VII. obcovati ať s kteroukoliv církví Říše, pod trestem neposlušnosti.*“ Tato protiexkomunikace politická, tak podobná policejnímu příkazu, byla oznámena Zajatci 14. ledna 1811.

Dne 19. března po té, data neskonale pozoruhodného, narodil se Římský Král. Patriarcha Poslušnosti, jehož byl svátek, a kterého jiný Papež prohlásil Patronem Církve všeobecné, přijal tedy do svého náručí toto ubohé dítko největšího z lidí, a poněvadž byl též Patronem dobré smrti,

navrátil je, jak jen možno nejdříve jeho pravému otci, Císaři světů.

R. 1809., málo dní po únosu, Pius VII., vláčený z města do města, ubíral se Grenoblem. Tam obě jediné nepřekročitelné překážky, s nimiž se Napoleon střetl na pevnině, Svatá Stolica a Španělsko, potkali se. Zajatci ze Saragossy byli v Grenobleu. Při příchodu Hlavy Církve všichni s chvatem se vrhli na kolena k jeho nohám, a celé město je napodobilo. Napoleon, tehdy na Dunaji, cítil snad přejít mrak. Jeho „hvězda“ zbledla. Zmizela na čas u Baylenu a Cintry; pohasla u Essling tato neobyčejná hvězda, která by ho snad byla dovedla do Betléma, kdyby byl uměl pokleknouti jedinkrát jako ti, jež přemohl, a která ho přivedla k Svaté Heleně, — a matka Konstantinova připravila mu tam osamělý hrob, na nějž kříž naděje, udělovaný nejpokornějším ztroskotancům Okeánu, nebyl nikterak připuštěn.

Všechno to zdá se dnes hrozitánsky daleko. Soudové lidí nahradili jejich hněvy, ale nevidíme ještě u historiků vyššího rozlišování skvělých událostí první Říše. Nikdo si toho neuvědomuje, že tehdy dalo

se mezi oběma největšími mocnostmi, *je-
dinými* ve skutečnosti, Bohem a císařem, co si nevýslovného, co nemůže býti přirov-
náno leč k té neb oné z prorockých para-
bol nebo předobrazů Starého Zákona, jimž
ozvěnou odpovídají tajemně všechny strán-
ky Zákona Nového.

Tady srdce a hlas umdlévají. Nevíme
již, co se smí nebo nesmí říci. Hle, třebaš
Mojžíš, nesmírný Vůdce Národa Božího,
k němuž Pán „mluvil tváří v tvář, jak člo-
věk mluvívá k svému příteli.“ Trestem za
své stýskání Lid Boží jest krutě sklíčen.
Mojžíš se modlí, a Pán mu poručí vztyčiti
měděného hada, na něhož pouhý pohled
uzdraví ty, kteří na něho popatří. Tento
had znamenal by tedy najednou i dávného
Nepřítele lidí, i jejich Vykupitele; toť ob-
raz Pokušitelův na Kříži Spásy, a ten, jenž
vztyčuje toto Znamení strašlivé a záchran-
né, toť poslušný Zastupitel Boha v poušti,
nepopěrný Náměstek Ježíše Krista v oněch
dávných časech. Nebyl by tohle, — odva-
žuju se to sotva psáti, — na vzdálenost čty-
řiceti věků, symbolický div, obdobný PO-
MAZÁNÍ Napoleonově Piem VII., poma-
zání *uchvatitele*, tak často srovnávaného

s Antikristem, by bylo ukázáno zdechajícímu světu znamení takové jako naděje zázračného uzdravení? S troškou smělosti bylo by možno až říci, že toto pomazání, pro něž byl tolik tupen přemírný Velekněz, bylo snad v myšlence tohoto důvěrníka božské Lásky jakoby posledním Pomazáním, jímž posloužil Evropě tuze nemocné a odsouzené nejučenějšími doktory.

Posléze jsou tyto Dvě Duše: *centrální* a nezměrná duše jedinečného Napoleona s jedné strany; s druhé strany nehynoucí duše Papežství. Kdo pak na to myslí a kdo by se odvážil hájiti po sto letech, že byla opravdu nevraživost? Bůh chtěl Napoleona, jako chtěl všechny papeže, jako chtěl svou Církev. Bylo velmi potřebno, ať jakkoliv, jen aby trvali pospolu a v jistém souladu; jeden aby vyhloubil až ke dnu propast mezi světem starým a novým, druhý aby řekl všem národům:

„Hle *Vymezovatel hranic!* Jeho ruka jest tvrdá a jeho noha tíživá; ale Ten, jehož zastupuju, chtěl, aby tomu bylo tak a nikoliv jinak. Budu-li od něho zakoušeti, bude to v neskonalé a vytrvalé jistotě, že jsem učinil, co bylo učiniti v takové chvíli pro

D u š e N a p o l e o n o v a

Boha a pro lidi. Roztříští-li mne tento předurčenec, nebude moci tak učiniti, aby sám sebe napřed z kořen nevytrhl. Ale Tiara, kterou se cítím nosím po tolika jiných, nebude tím zlomena. Uznejte tedy v něm a ve mně Vůli Otce nebeského, dějící se na zemi stejně jako v nejvyšším nebi nebes.“

IX

R A K O V I N A

R a k o v i n a

Napoleon na Svaté Heleně odsoudil sám svoje podnikání ve Španělsku. „Tato nešťastná válka mne zahubila, rozdělila mé síly, zkazila mi vážnost v Evropě. Vyznávám, bylo špatné, že jsem se do toho pustil; nemravnost nezbytně se ukázala příliš zjevnou, nespravedlnost příliš kynickou, a vůbec vše zůstává velmi šeredným, protože jsem podlehl. Neboť útok nejeví se již leč ve své ohyzné nahotě, zbavený veškeré velkoleposti a četných dobrodiní, jež naplňovaly můj úmysl. . . Bayonne nebyl zákeřnictvím, ale nesmírným státním převratem. . . Odvážil jsem se udeřiti příliš s vysoká. Chtěl jsem jednati jako Prozřetelnost.“

Jako Prozřetelnost! Celý Napoleon jest v tom. Cítě se neurčitě povolán předobrazovati Toho, který má obnoviti tvář země, domníval se býti označen, by sám způsobil toto obnovení, a mnoho jich tomu s ním uvěřilo. Právě takto mohl býti deset let roz-

sudím a hnětařem Evropy. Bez této okolnosti jeho zázračné bitvy byly by nestačily. Ale bylo tu Španělsko, jež se nechtělo dáti hnísti, a Cromwell monarchií evropských narazil na své pískové zrnko v tomto močovodu starého světa.

Toto žulové a kytarové Španělsko bylo zvláštní zemí, jemuž bylo mnoho odpýkati. Nevěrně byvši svému poslání pokřesťaniti Ameriku, zničilo ukrutně celé národy. Nespravedlivým zlatem jeho galion plných muk a zoufalství, dlouho zahnívalo jeho srdce a břídil se jeho mozek. Jeho katoličtí králové, nejbohatší králové země, říkalo se, trůnili jako směšné slunce Bourbonů nad několika miliony hrdých a všivých žebráků. Náboženství, přelitězevznesených srdcí svatě Terezie a svatého Jana z Kříže do rozkošnických nebo divokých duší, ochrnutých fetišismem nejhmotnější pobožnosti, zohyzdnělo.

Žádného styku, ať s kterýmkoliv národem, leda z nezbytí s nenáviděným Portugalskem, které mu zaclánělo Atlantik, bránci mu patřiti tam přes okeán na zlatou Pevninu. Zbavena na vždy od Utrechtu svých starobylých držav v Itálii a v Nízo-

zemí; zavřená za Pyrenejemi, o nichž Ludvík XIV. myslel, že je srovnal se zemí; tvrdě vzatá na ostruhy v Gibraltaru kacířskou Anglií; tato panovnice poloviny globu dvě století před tím, uvázla od nynějška jako mrzutá a nepřístupná chudaska na šachovnici svých hor, kamž nevnikaly nové ideje. Ve městech byli ještě tu a tam někteří lidé schopní viděti, že jejich monarchie jest sviňstvo, a cítiti, že cosi nového se začínalo. Zaplatili ostatně předraze tuto jasnovidnost, byvše velmi nelidsky zahrdleni hned v prvních dnech vlastními spoluobčany. Ale lid venkovský neviděl nic a necítil nic, leda že se mu snad nakládalo jako jeho předkové nakládali domorodcům Nového Světa, tak marně svěřeným křesťanské lásce katolického Španělska přesladkým Poslem Vykupitelovým, Křištofem Kolumbem. A tu byla to válka demonů.

Byl však rozdíl, hodný ocenění, a žádám všechny Španěly o dovolení, bych to vyjádřil. Vojáci francouzští na počátku a dokud ještě se nerozvzteklili, byvše uvítáni bodáním nožů, byli opravdu naivní illusionisté z 89., zamýšlející přinésti všude osvobození a sbratřiti se se všemi národy, illuse

hloupá do vůle, ale jistotně ušlechtilá, již jest slušno postavití proti chmurnému individualismu Španělska, tak uzavřeného jako Čína jakémukoliv vměšování se cizímu a hluboce lhostejného jak k neštěstí, tak ke zdaru ostatních obyvatel globu.

Od 1808. do 1814. vraždilo se, mučilo se pekelně, a tato válka nemohla se skončiti, až koncem veliké říše. Tři sta tisíc Francouzů bylo vrženo Napoleonem na toto neblahé království, dané jeho blbému bratrovi, a tito tisícové Francouzů procházeli je ve všech směrech, hubíce lidi a ničíce věci, pálíce, drancující, vraždíce, znásilňující a znesvěcující odvetou na nejpříšernější ukrutnosti. Více než dvě stě tisíc španělských bojovníků padlo, a kolik císařských vojáků se vrátilo? Člověk aby se třásl přehlížeje známé ty číslice. Jen od Saragossy zpráva maršálka Lannesa udává s hrůzou více než šedesát tisíc mrtvých nepřátel! . . .

Byla často otázka, proč veliký vítěz, volný po Wagramu, nevrátil se do Španělska, by tomu učinil konec. Jest tuze jisto, že Wellington neobstál by před ním a že potom nebyl by býval povinen táhnouti na Nie-

men a Moskvu. Ale to jest tajemství, v životě Napoleonově za každým krokem potkávané. Poslouchaje svého neukojitelného osudu prototypa nebo parangona, bylo třeba, aby obluda činnosti zmrtvěla v této chvíli, by se naplnilo potrestání jedněch i druhých. Bylo též třeba, aby se v skutek uvedlo zoufalé manželství rakouské, a aby tak byla zajištěna roztržka s Barbary severu.

Hanebná kapitulace Baylenská udála se v sousedství Las Navas de Tolosa, slavném bojišti pro Španěly asi před pěti stoletími, a známo, jak je toto nenadálé vítězství rozohnilo. To byla první rána. Evropa pochopila, že obr, nejevě se již nepřemožitelným, jest zviklán, a sám pocítil, že země se unavila jej nésti. Jeho všemohoucnost, ač daná s hůry, byla tak lidskou, tak křehkou! Kterak byl by mohl toho neviděti? Zajisté, nevěděl o sobě, že jest nástrojem, ničím než skvělou nádobou pro vystavení svatých ostatků nějaké božské paraboly. Přes to jistě měl intuici první strašné výstrahy, a schůzka Erfurtská hned potom, „přízemí králů“, jak pravil, zajisté ho valně neopojila.

Jeho jediné ukázání se ve Španělsku, tak

nešťastně zkrácené zbrojením Rakouska, nic neukončilo. Dobyť tohoto zlověstného poloostrova bylo svěřeno neschopným nebo nevěrným velitelům, kteří neuměli nebo nechtěli se nikdy shodnouti, a kteří ostatně bývali vždy odsouzeni předem k neúspěchu úžasnou neobratností domnělého krále. A ubozí vojáci to zaplatili -- a děsně zaplatili.

Mnoho se mluvilo o vlastenectví Španělů, o *probuzení národa*. Co prázdných slov se vyplývalo o tomto obecném rčení? Zrovna jako by se mluvilo o vlastenectví Vende-anů, kteří bojovali jedině pro své kněze! Jaké pojiťko bylo možným v tomto národě podstatně venkovském a *farním*, mezi divokými sedláky od la Manche nebo Andalusskými foreadory a Asturskými horaly třeba, nebo sveřepými skotáky Aragonskými! Žádné jiné, bez pochyby než těsné a zběsilé náboženství, totožné však všude, jež drželi od svých kapucínů nebo od svých farářů. Bylo toho dosti na zvěčnění dábel-ské války. Nepochopili nic Napoleon z tohoto hlubokého rázu Španělska, což teprve jeho nešťastní vojáci, vychovaní v nevědomosti nebo v opovržení veškerou praxí náboženskou?

R a k o v i n a

Přemožitel králů, zvyklý až dosavad přijímatí klíče říší nebo hlavních měst po rozhodných vítězstvích, žasl nad národem, neschopným kapitulovati, navždy neuchopitelným a nechtějícím uměti z války nic než zálohy a zase zálohy, a nepřetržité vyměňování ukrutností. Tato zřejmost naplnila ho ošklivostí, i nechal věci běžeti, doufaje snad v únavu, obětuje tak polovinu svých krásných armád, pokoušeje se zapomenouti hrozného zranění svých nohou, by nemyslíl než na korunu všech Césarů, již se snažil upevniti na své hlavě v ohni. V celé historii není stránky bolestnější. Nevýslovné pohromy, které přišly potom, neměly toho vzhledu tragické černoty, tohoto hanebného vzhledu krvežíznivé neloajálnosti a bratrovražedné zuřivosti. . .

„Ta rakovina Španělsko, k němuž nebylo lze se již vrátiti“, pravil umírající a zajatý Císař, „... ta zhoubná válka Ruska, ta děsná krutost živelů . . . a pak vesmír celý proti mně! . . . Ó osude lidí!“

X

BEZECŤNÝ OSTROV

B e z e c t n ý o s t r o v

„Anglie kupčf se všfm“, pravil s hořkým dobráctvfm vznešený zajatec lorda Bathursta a Hudsona Loweho, „proč by se neodhodlala prodati svobodu?“ Dlužno věřiti, že tohoto zboží jí chybělo a že jí bude navždy chyběti.

Co se toho nenapovídalo o svobodě anglické? Jiné, dokonale klasické obecné rčení. A který národ jest více otrokem svých náboženských nebo politických předsudků, svých institucí, svého ďábelského fari-sejství, své pýchy, nepřemožitelné a bez soucitu? Totéž bylo by lze říci o svobodě Karthaginy, kde přibíjeli na kříž lvy, totiž občany, kteří pohrdali obchodem, nebo o svobodě Říma, kde dlužníci, nemohoucí platiti, bývali zotročováni svými věřiteli. Římské pokrytectví, jež nemohlo býti překonáno leč pokrytectvfm britanským, zbudovalo chrám Svobodě na hoře Aventinské. Ukládaly se tam státní archivy. Bohyně ta byla vyobrazena jako žena bíle oděná,

symbol to nevinnosti, majíc u svých nohou kočku, zvíře nepřátelské všemu donucování. Anglie vystřídala tuto potměšilou šelmu leopardem, a toť skoro celý rozdíl.

Proti vládě zájmů dynastických, hlavní to snaze králů Francouzských a zvláště Ludvíka XIV., molekulárního předchůdce Napoleonova, staví se v tomto národě — tak moderním nízkostí svého bažení, jako jest starý svou tvrdostí k slabým — výlučná vláda zájmů kupcovských. Neboť taková jest hanba a nesmazatelná tara Anglie. Toť kartaginská lichvářka, kupcová s politickou toaletou; její ostrovní osamocení jí dovoluje, pravil Montesquieu, „všude činiti nájezdy“ a krásti beztrestně. Pověstné tradiční Soupeřství není nic jiného než věkovitá nevraživost národa ušlechtilého a národa mrzkého, nenávisť národa lakotného proti národu velkodušnému.

„Myšlenka zničití Anglii“, upozorňuje Sorel, „byla ve Francii myšlenkou běžnou na konci starého státního zřízení, shledávali ji prostou a přirozenou, vážně se přetřásala. Archivy jsou plny záměrů, jak na ni udeřiti.“ Napoleon myslil a pravil, že příroda učinila z Velké Britanie jeden z

našich ostrovů. V Boulogni nejspíše viděl ji rozkrájenu v čtyřicet francouzských departementů, s možnou autonomií pro Írsko a snad pro Skotsko. Jeho plán vpádu již již by se byl zdařil, a Anglie, jež z toho zcípala strachem, stala se kouzelněštedrou, pospíšila si, by mu vrhla do zad armády Rakouskou a Ruskou.

Neboť stará ta coura, *Old England*, místo mladé Říše, již nemohla položit k svým starým nohám, byla odkázána spokojit se, platit hotovými, s těšiteli a kurevníky zralejšími, kteří div jí nestrhali. Nemluvalo se již leč o penězích, neboť Evropa proměnila se v tržiště lidské krve, na němž Kupcovka ta byla často klamána v jakosti krevních tělísek nebo v množství prolití. Šalebný mír Amienský nebyl než zastávkou, oddechem patnácti měsíčním, nezvyklým nedělním klidem vraždění. Přerušené záležitosti dostaly se do svých kolejí, a Anglie byla více otrokem své účtárny než kdy jindy.

Pokusil jsem se ukázat jinde, jak jest nevýslovnou sprostota obchodu. Jest na nejnižším stupni, a v dobách rytířských i v Anglii kupčení zneuctívalo. Co myslit o celém národě, nežijícím, nedýchajícím, ne-

pracujícím, neplodícím než pro to, zatím co jiní národové, milionové lidských bytostí trpí a umírají pro veliké věci? Po deset let, od 1803. až do 1813. Angličani platili, by jim bylo možno kupčiti v bezpečnosti na jejich ostrově, by se zardousila Francie, která překážela jejich sprosťáctvu a mrzkosti, Francie Napoleonova, které neviděli nikdy tak veliké a která jim působila přílišné starosti.

„Pět set let řevnivostí vytvořilo každému národu zvlášt osobní způsob soupeřivého závodění, jež nabádá a popuzuje proti sobě oba národy. . . Francie jest v postavení starého Říma ke Karthágu mezi druhou a třetí punskou válkou. . . Anglie jest přirozenou nepřítelkou Francie; jest nepřítelkou lakotnou, ctižádostivou, nespravedlivou a nepoctivou. Neproměnnou a hýčkanou snahou její politiky jest, ne-li zničení Francie, aspoň její ponížení, pokoreň a pohubení . . . Tento státní důvod převládá u ní vždy nad každým jiným zájmem, všechny zbraně jsou spravedlivy, zákonný, ba i nezbytný, jen když jsou účinný.“ *Justa quibus necessaria.* Tak vyjadřovali se předrevoluční publicisté.

Ale Anglie nebyla jen přirozenou nepřítelkou Francie. Byla její nepřítelkou *nadpřirozenou*. Před třemi stoletími, — dříve než pod krinolinami ohavné Alžběty odpoutali se nečistí démoni protestantského merkantilismu, -- otci této korunované kobyly, mnohoženci Jindřichu VIII., stačilo jen jediné gesto, by celá Anglie, kdysi jmenovaná ostrovem Světců, zapřela Církev. Největší to a iniciální hanba tohoto království, zasvěceného Satanu pánem uhněteným z bláta, netrpělivým náboženské autority, která se přičila jeho kurevnictvům. V okamžení *svobodná* Anglie odpadla, a tím raději, že král udílel skvěle biskupské a klášterní statky svým poslušným sluhům. Byli mučedníci, ale v malém počtu. To vše se dalo, zatím co Francie, křečovitě se svljejc hrůzou, zápasila zběsile proti kacírstvu a strojila se potříti je za padesát let stůj co stůj, až k jakému takému odpřisáhnutí jiného chlípníka, dohnaného přijmouti mši, by směl panovati nad duchovním potomstvem svatého Diviše a svatého Martina.

Zatím co Anglie ponese tuto nešlechtnost k Soudu poslednímu, zatím co nad ní visí též pohromy, jež možná dnes budou

velmi blízkým ovocem této nešlechtnosti; byla za doby Napoleonovy veliká úzkost ostrovní, která rozlila po Evropě Dunaj krve, bylo zvláště zděšení krávy, čtyřnožmo rozkročené nad Zlatým Teletem, shánějící ve smečku národy po námezdné pevnině na zničení podivuhodného národa francouzského! Kula nejčernější pletichy nejschytralejší politiky, a ani strach, že vzbouří všechny vzdělané národy, jí nezadržel. Stačí připomenouti nepodobné pirátství, jímž bylo bombardování Kodaně, v pozítřku Tilsittu, by ukradli dánské loďstvo, o němž anglický kabinet se domníval, že jest získáno pro francouzsko-ruskou alianci; a přece žádný nepřátelský čin nevyvolal tohoto útoku.

„Tajemná a magnetická moc Anglie!“ Kde pak jsem četl tato slova? Jaká byla tato moc a odkud asi přišla tomuto národu odpadlému, k němuž tíhla jako k pólu všechna blativá nebo porušená svědomí, jakmile čarodějnice ta šeptala v mlčení evropských kancelářích? Nezdá se, že to nahání strachu, když pomyslíme, že největší z lidí byl její obětí a že lev pouště, jímž byl, mohl býti posléze fascinován tímto

hadem míst velmi nízkých, až se vrhl do jeho flamy jako do útočiště.

Jak jest zdrcujícím pomyšlením, že válečník, jemuž žádného jiného nelze přirovnati, byl poražen takovým Wellingtonem! Jest pravda, že tehdy jeho velitelé ho poslouchali špatně nebo ho zradili. Ale přece takový Wellington, toť příliš potupná! Všechno, co bylo možno říci o tomto nepochopitelném anglickém generálovi, jehož hlavní zásluhou ve Španělsku bylo, že byl dobrým dozorcem masa, a jenž byl by býval neomylně potřen u Waterloo, kdyby si byl Napoleon mohl vymoci poslušnost; vše, co francouzské rozhořčení nebo jízlivost byly by mohly vnuknouti na zneuctění takové loutky, nešlo by dále než satirické rady, dávané anglickým „vrchním generálům“ autorem roztomilého díla: *Advice to the officers of the british army*.

„Nic není tak hodno doporučení jako šlechtnost k nepříteli. Stíhati ho, dotíratí naň po vítězství, to byste si dělali výhodu z jeho úzkosti. Stačí vám, když dokážete, že ho můžete bít, usoudíte-li to vhodným... Budete jednati vždy otevřeně a upřímně s přáteli i nepřáteli. A tak budete se chrá-

niti, abyste utajili některého pochodu nebo stavěli zálohy. Nebudete nikdy útočiti na nepřítele v noci. Vzpomenete si na Hektora, když jde do boje proti Ajaxovi: „Nebe, osvěc nás a bojuj proti nám!“ Když nepřítel couvá, dovolte mu několik dní na zotavenou, byste mu dokázali, že ho jistě vyslídíte, až se vám zračí na něho se obořiti. Kdož ví, zda postup tak ušlechtilý nepřiměje ho k tomu, by se zastavil? Až se zastaví na místě bezpečném, pak můžete se za ním pustiti s celou svou armádou. . . Nedopusťte nikdy, aby postoupil schopný důstojník. Řádné lecjaké chlapisko, toť vše, čeho vám třeba k vykonání vašich rozkazů. Na důstojníka, který má o *jotu* vědomostí nad průměrný výcvik, dlužno se dívatí jako na svého osobního nepřítele, neboť můžete býti jist, že se vám vysměje, vám i vašim manévřům.“

Jest nesporno, že Wellington, tak správně obdivovaný Anglií, doslova se řídil v bojích na Poloostrově, ba i v Belgii těmito drahocennými radami. By ve Španělsku a v Portugalsku nebyl dvacetkráté potřen, potřeboval hlavní nepřítomnosti Napoleonovy a zločinné anarchie generálů, kteří byli na jeho místě.

Můžeme býti velmi jisti, že i ztráta Říše byla méně hořkou Napoleonovi, než toto směšné a potupné vypuzení. Co přemohlo velkolepého a velkodušného císaře latinského, to byly v osobě prostředního Wellingtona všechny krámy a všechny kované truhlice Londýnských pokladen. Bylo to hnusné pokrytectví skrblického a domýšlivého protestantismu eskomptních bankéřů krveprolévání a mrzkosti. Byl to posléze a zvláště úžasný posměšek Boha armád, želícího jako za Potopy, že učinil člověka tak velikým, a mocí strašlivého milosrdenství pokořujícího jej na konec pod nohama zmetka slávy!

XI

N Á M E Z D N Í C I

N á m e z d n í c i

Po hanbě Anglie hanba ostatních monarchií evropských. Dlužno přiznati, že tato jest rozrušující. Nikdy se podobné prostituce neuzřelo. Katolické Rakousko, lutheránské Prusko, schismatické Rusko, ucházející se jedno po druhém nebo soudobně o anglické podpory na vyhlazení Francie. Od 93. až do 1813. pět velikých koalicí, ať nedím ničeho o nesčetných a nepřetržitých pleťkách menších, vše se hrnulo ke kase, mocní a hrdí ministři, prostí vyzvědači nebo harcovníci, spojeni tímžé úmyslem, čekajíce, by se požírali navzájem, až společný nepřítel byl by poražen. Po dvacet let bylo to nevýslovné bzučení a chrochtání zrádců, lhářů, vrahů pohotových, neustávajících natahováti svých hrabivých rukou k Anglii, která jim platila mrzutě brumlajíc, nebo je častovala zpropitným svého opovržení, když špatně pracovali, což se stávalo velmi často. Opovržení Anglie! Bylo jim třeba spolknouti to

zároveň s hrozným pykáním válečným, jež na ně uvaloval Nepřemožitelný.

Zajisté, toť ustavičná tradice, neproměnné právnictví státníků, že v politice všechny nástroje jsou dobré, a že i peníze jsou zušlechtěny úmyslem lenní zpronevěry nebo vražednictvím. Toť nauka lupičů, a Evropa byla prostrannou cestou. Zvyklo se tomu, a rozkouskování pevniny v zápětí pádu Napoleonova, *výměny*, dle diplomatického jargonu tehdejší doby, utvrdilo nad míru tyto zásady.

Předně Rakousko. *Extra statum nocendi*, prohlásil Kaunitz r. 1788. „Vně stavu škoditi.“ Vztahovalo se tehdy toto heslo na Prusko, dříve než bylo všeobecným běžným slovem proti Francii. *Škoditi* znamenalo nebýti podrobenu Rakousku, a poněvadž Francie ihned po Revoluci, škodila mu všemi způsoby, nezdráhalo se uhrazovati klassickou pomůckou anglických peněz rozrušujícího schodku svého válečného pokladu. S kynickým Thugutem, bývalým vyzvědačem Choiseulským, zrádcem Francie a Rakouska, začalo kupčení, nečisté smlouvání. „Nemáme haléře“, úpěl již r. 94.

Metternich naváže, ale bez téže upřímnosti, jsa z vyššího rodu, a z nejzřejmějších šlechticů, co jich kdy bylo možno poznati. Když Napoleon stal se nejsilnějším, šel až tak daleko, že mu prodal velmi draho arcivévodkyni, což bylo výbornou pochoutkou panovníku rakouskému, šťastnému, že jeho dcera byla tak dobře dohazena, když sám prožil svůj věk prostitováním sama sebe. Jest nesnadno pochopiti tak dokonalou sprostotu. Když se zdálo, že štěstí Napoleonovo jest ohroženo, vzpomněli si na pokladny britanské, a tchán, Apoštolské Veličenstvo, ozbrojil tři sta tisíc lidí, by vybojoval cizoložnou postel dráhemu dítěti, jež to shledalo velmi dobrým. Učinili ostatně vše možné, by tato šťastná změna byla neodvratnou. Dlouho před tím zkáza Vládcova byla rozhodnuta ať jakýmkoliv způsobem, a sňatek nebyl než uspávadlem. Jen tak kníže Metternich, píše později své *Paměti*, mohl vydati sám sobě toto svědectví: „Hlediska, jež vždy utvářela základnu rakouské politiky, jsou jak jen možno *nejčistší*.“

S Pruskem nemůže býti otázky o žádné čistotě. Tu jsme v plném špindírství a u

banditů. „Válka“, pravil Mirabeau, „jest národním průmyslem Pruska.“ Víme, co se tím míní. Od barbarů z V. století nebylo viděti národa tak divoce surového, pustošivého a loupeživého, a to se nezměnilo. Bylo možno přesvědčiti se o tom r. 1870.

Jeho pohoršlivý blahobyt se počal, nikdo není oprávněn toho nevěděti, v XVI. století, spojením Marky Braniborské a Pruska vlastně tak řečeného, tehdy nepatrného a velmi chudého, dvou to německých kolonií v zemi slovanské. Toto smutné vévodství Pruské, kdysi dobyté na modloslužebnících Řádem Německých Rytířů, bez hranic i bez geografických vymezení, nezdráhalo se polutheránštiti, by se zvětšilo. To byla dobrá pomůcka v XVI. století.

Spadouštěno apostasí na markrabství Braniborské, myslilo, že vše, co jest mu v sousedství, jest dobrým vzítí, a takový byl pod Hohenzollerny jeho jediný Státní Důvod. Veliký Bedřich, pravý zakladatel pruské moci, bral oběma rukama a jak se dalo, spolknuv Slezsko a Polsko, označuje svým nástupcům Sasko, Westfalsko, Bavorsko, ba i Rakousko, bude-li možno, celé Německo. Ale bylo by bývalo třeba jeho dě-

dicům geniálnosti, nechabnoucí vůle tohoto strašného zloděje, a mocnářské trdlo, jeho vnuk, který se stavěl proti Napoleonovi, byl by jistotně vše ztratil bez politováníhodné velkodušnosti svého odpůrce.

Po Jeně Prusko, schudnuvši jako nikdy, bylo rádo, že se mohlo oddati poněkud prostituci; jeho povaha a jeho svědomí pranic se nevzpouzely. Anglie o to pečovala s větší hojností než láskou r. 1813. Karthago bylo nuceno platiti žold svým námezdníkům. Stein, Scharnhorst, Gneisenau a ten hrozný ožrala Blücher sloužili jí s horlivostí tím čilejší, že dychtili ztučniti svou usviněnou vlast několika nejlepšími sousty z poražené obludy. Nejenenasytnější z dvorů evropských, považuje se za nejpoškozenější, přičiňoval se, aby dostal nejjobsáhlejší díl v přítomnosti i v budoucnu. Vrozené a dědičné lupičství vzrostlo, vzbujnělo, zvelebilo se, až zplodilo za našich dnů Říši Německou, která posléze snad sama sebe rozežere, jako za živa pohřbení, v opovržlivé a hnusné hrobce, již mu socialismus právě strojí.

Dlužno vepsati Rusko mezi námezdníky? Zajisté. Člověku nevstoupí hned na mysl

třebas Suvorov, z nedostatku peněz pro-
jíždějící celou Evropu, zaplavující Itálii, vy-
lézající na hory švýcarské. Moskevské ú-
četnictví bylo nejisté, a ruská mince dle
všeho pozbývala za Vislou ceny. Nevstoupí
také člověku hned na mysl roztomilý otco-
vrah Alexandr, nerozpakující se ani dost
málo pro získání trošky peněz na drobná
vydání dáti se vraždit u Slavkova nebo u
Friedlandu. Úloha olympského vyjednáva-
tele mu lépe slušela, a byla mu méně bře-
menem.

Ze všech poblouzení Napoleonových po
poblouzení bayonneském, nejtěžším a za
něž nejkrutěji pykal, bylo to, že se dával
okouzlovati úsměvy a něžnostmi tohoto
Byzantince, který neprožil ani dne, aby ho
nezrazoval, jehož přátelství plné nadšení
bylo řeckou lží, nezvratně udržovanou po
čtyři léta až do dne, kdy Anglie, pozbýva-
jíc trpělivosti s tímto románem, přiměla ho,
by prohlásil, čím vlastně byl: nesmířitel-
ným nepřítelem.

Když se ukuchtila koalice 1805., An-
glie uzavřela smlouvu peněžní pomoci asi
1,200.000 liber šterlinků na sto tisíc mužů,
jež by Rusko postavilo do zbraní, třicet

millionů franků na Slavkov. Smlouva nepravila, bylo-li dlužno odpočítati mrtvé. Car na hlavu poražený, zkusiv na Moravě, že jest méně snadno vyhráti velikou bitvu než zavraždití svého otce, dostal kvitanci? Kletí andělé jistě to vědí, ale jest to neskonale pochybným pro lidi. Záležitosti jsou záležitosti, a Anglie nespokojená uchovávala svůj úpis. Přece neplatila Rusům, by byli poraženi. Tento účet byl vypořádán bez pochyby porušováním pevninské Blokády.

V pozítří Slavkova Alexandr, jež Napoleon mohl zadržeti jako válečného vězně a zavřítí do některé pevnosti, prosil velmi pokorně svého přemožitele o dovolení, by se vzdálil se zbytky své armády, čehož mu bylo dopřáno. „Dáti jim dnes milost“, zvolal heroický a nešťastný Vandamme, „toť chtějí, aby byli za šest let v Paříži!“ O deset let později byl na Svaté Heleně jakýsi komisař, ročně placený Alexandrem, by měl jistotu o věznění Zajatcově. Taková jest krása historie, taková jest politika a taková byla odměna velkodušnosti Napoleonovy, který odpustil skoro vždy a jemuž nikdy nebylo odpuštěno.

Zbývá věděti, čím se stala jeho duše, jeho

příliš veliká duše v tomto děsném víru bezpráví. Duše vznešeného lyceisty, uchváceného Dchnutím Boha na neznámé výšiny, nevidoucí skoro již lidské malosti, nepolepšitelně zamilovaná do všeho, co se jí zdálo míti ušlechtilost nebo velikost, a proto, přes nejskvělejšího génia označená mnohem více než kterákoliv duše obyčejná ke všem utrpením Zklamání.

Jest v nejskrovnějších kostelích Francie chudičká lampa, rozžatá v noci i ve dne před Nejsvětější Svátostí Oltářní. Přichází mi tato myšlenka, snad nesmyslná, že tato lampa jest čímsi jako důvěřivost Napoleona.

XII

V E L I C Í

V e l i c í

Když Napoleon zřizoval maršálství, obklopuje se takto osmnácti *bratrancei*, měl, zdá se, z vlastního díla strach. Poznámka jest od vrstevníka Thiébaulta, podivuhodně umístěného, by o tom soudil, a jehož Paměti, mnohem vyšší než paměti Marbotovy, jsou zvláště s hlediska vojenského nejvěrnějším dokumentem, k němuž se možno utéci o radu.

Obávaje se, takové jest domnění Thiébaultovo, by nedal příliš moci bývalým válečným druhům, kteří se stali jeho podřízenými a jeho poddanými, čerstvě na trůn dosednuvší Císař dbal toho, aby jistou měrou „institute ta byla zneplatněna jejich volbou, i ustanovil je tak, aby díl přízně vyvážen byl úplně dílcem spravedlnosti.“ Ponechávám přirozeně Thiébaultovi zodpovědnost z obvinění tak vážného; přece však upozorňuju, že silně rozrušuje, když vidíme, jak Napoleon staví do téže nejvyšší hodnostní řady generály, jichž nerovnost jistě znal lépe než kdo jiný.

Takový Berthier třebaš, nazvaný od samého císaře „housetem“, nebo takový lživý vítěz jako Brune po boku velikého Masseny; heroičtí Ney a Lannes, připodobnitelní jenom k rytířům starých dob, sousedící s takovým Soultem, jehož nebylo viděti a jehož nebylo lze naléztí u Slavkova, kde jeho armádní sbor měl první úlohu, pokud trvalo nebezpečí, jenž však později si přivlastňoval všechnu slávu. Tento vévoda dalmatský, jemuž Napoleon nechtěl dáti jména nějakého místa, připomínajícího vítězství, byl, jak známo nejúčinnějším strůjcem jeho neúspěchů ve Španělsku, kde císař dopustil se po zradě, skoro zradě, u Oporta nepochopitelné slabosti nebo zaslepenosti, svěřiv mu velmi vážné postavení.

Ale co říci o Marmontovi, poraženci u Arapiles a hanebnému zrádci essonskému, jehož pouhé jméno stalo se krvavou urážkou? Co říci o Muratovi a Augereauvi, přece obou tak neohrožených, kteří se tak ošklivě zpronevěřili ve dnech neštěstí? Co mysliti o pitomém a marnivém Macdonaldovi, pleniteli Itálie r. 99., který neuměl nikdy než dáti si nabíti; o Gouvionu Saint-Cyroví, v Evropě po Napoleonovi snad

nejschopnějším generálovi, jehož ďábel-
ským vrtochem však ztraceno bylo ovoce
bitvy u Drážďan a počala se nenapravitel-
ná pohroma r. 1813; o nejapném a chra-
brém Oudinotovi; o směšném bubeníku
Viktorovi, vystřeleném to vévodovi Bel-
lunském; o sveřepém a rutinovaném Da-
voutovi, který vztekle, se svéhlavostí ho-
vada háje města, na něž nikdo neútočil,
zbavuje nepřítelem zaplavenou Francii
armády, která by ji byla snad zachránila;
posléze de Grouchy, jež démon ochránce
Anglie jako by byl označil volbě nešťast-
ného císaře, by se ukončilo jeho putování.

Nejnepochopitelnější a nejzhoubnější
mezi těmito nesmyslnými povýšeními bylo
jistotně povýšení Bernadotteovo, o němž
Napoleon věděl, že jest jeho nepřítelem o-
sobním a jehož vojenské chlubnosti neměl
příliš dbáti. Známo, jak mu bylo za to od-
placeno. Ale Bernadotte měl výhodu, že
byl švagrem Josefovým, a Napoleon byl
velmicitlivou hlavou rodové družnosti. Pro
tento rodinný svazek byl mu odpuštěn po
mnohých jiných věcech zločin auerstadt-
ský, jež každé jiné kníže bylo by bývalo
zaplatilo svou hlavou, a jeho prazvláštní

chování u Wagramu nepřineslo mu než mírnou a dočasnou nemilost. Stav se králem Švédska svolením Pána, který neměl tolik příslosti, by se tomu opřel, tento protivný dobrodruh, opojený, že se viděl „podkuřován legitimisty“, stal se ihned zběsilým nepřítelem svého dobrodince a své vlasti. Jeho jméno jest sviňstvem v historii a jest dokonale slušno, aby lutheránští odpadlíci všeho Švédska byli jím hrdi a s ním spokojeni.

Takový byl skoro vždy úspěch Napoleonův, když chtěl udělati velikány z lidí, kteří ho obklopovali. Jakožto Synu Revoluce bylo se mu spokojiti přirozeně tím, co jeho matka mu zanechala, totiž s lotry nebo pacholky v devadesáti nebo v devadesátipěti procentech. Sluhové velikého talentu, vně vojenské služby, bychom nejmenovali než Talleyranda a Fouchého, byli pod ním podivuhodnými padouchy, jakými by byli bývali ať pod kteroukoliv vládou. Ba možno říci bez hyperboly, že jejich hanebnost rostla nákažlivě s jeho velikostí až tak, že svět nejspíše zhyne dříve, než bude možno jim přiřknouti opovržení dostatečně spravedlivé. A skoro všichni byli takoví,

a to v míře, příslušné tomu neb onomu příčli administrace Veleříše, takže posléze méně se divíme slávě Napoleonově než mrzkosti nevděků a zrad, určených jeho vládou; tak přílišná vyzařovací síla jeho hvězdy uspíšila neslýchaným způsobem vesměrnou hnilobu. Když se nachýlila k západu, smrad dosud neznámý rozšířil se po zemi...

Jest pravda, že Napoleon neuměl nikdy trestati dokonale, a s tím se setkáváte co chvíle, s tím se shledáváte na všech stránkách jeho života, až jste tím netrpělivi, toť snad podstatný rys tohoto člověka zvláštního mezi zvláštními, jež tak rádi by byli vylíčili jako tyrana a jenž byl zvláště, vlivem neznámo jaké dědičnosti hlubokým fatalistou, neschopným pomsty, boje se vždy, by nezrušil něco ze svého díla, kdyby snížil ty, které vyvýšil, přestáváje chtíti a přestáváje jednati, když myslil, že zaslechl hlas svého osudu -- usedaje tehdy, pln němé resignace na roubení studně bolesti.

„Štesky a nářky“, pravil, „jsou pod mou důstojnost a pod mou povahu. Rozkazuji anebo mlčím.“

XIII

O B Ě T O V A N Í

O b ě t o v a n í

Kolik pak těchhle bylo? Pět nebo šest set tisíc snad. Neví se. Možná, že to jde do milionů Francouzů, obětí nikoliv ctižádosti jejich vůdce, jak bylo tolikrát řečeno, ale moci, která nebyla než Vůlí Boží.

Nikdo v Evropě nežádal si pokoje tak vášnivě jako Napoleon, protože pokoje potřeboval k obnovení nádhery a skvělosti, jež jeho zázračný duch pojal, a nemohl ho nikdy dobýt. Od 96. až do 1815. bojoval neskonale o žádoucí tento pozemský Ráj, o jehož brány rozbíjely se všechny jeho armády.

A jaké armády! Nikdy se nevidělo nic tak krásného. By tyto armády snu a apotheosy byly zplozeny a donošeny až k porodu, bylo třeba bolestné těhotnosti čtrnácti věků. Bylo třeba nejprve chudých a vznešených biskupů barbarského Chaosu a všech Světců Dob Merovinských nebo Karolinských, kteří prohnětli zemi francouzskou s předrahou Krví Kristovou;

bylo třeba potom Rytířstva Křižáctev, a jeho nadpřirozeného nadšení; potom ještě hrozná a stoletá útrapy Války Anglické, děsných křečí XIV. a XV. věku, v nichž Království Matky Boží již již umíralo; bylo třeba posléze hnojiště všech Bourbonů a všech guillotín Hrušovlády. Neznáme národa, který by byl tak vzděláván, tak *mrven* krví a nečistotami.

Byl bezbožný, zajisté, nebo zdálo se, že zbezbožněl jako každý ostatně, i ve Španělsku, a nebylo možno, aby na konci XVIII. věku byl něčím jiným. Ale byla to ve Francii bezbožnost povrchová, pokožková, jakýsi duchovní svrab, jehož nabyla pod Bourbony, ježž bylo možno vyléčiti krvavými neb ohnivými lázněmi a jenž nezasahoval útroh. A jen Bůh může Francii zhojiti, pokusy nejdábelštější to dokázaly, zvláště pak pokus Revoluce. Právě proto, že byla nejušlechtilejším národem, bylo nemožno, aby, zbavena byvši na čas víry křesťanské, nevrhla se do skvělého zklamání r. 89. a do strašného třeštění, jež mu šlo v zápětí. Protože bylo třeba této opuštěné jeptišce z řehole Navštívení Boha navštěvovatele, Boha tělesného a hmatatel-

ného, který by ji potěšoval, když Napoleon jí byl ukázán, *poznala* ho ihned a s nesmírným křikem vášnivé lásky dala se mu celá celičká.

Ať běží o Fréjusa nebo o proud Juanův, není v celé historii druhé ukázky tak zázračné planety. Tento neobyčejný člověk byl vskutku Bohem svým vojákům, kteří byli květem Francie. Mohl z nich učiniti vše, co chtěl, neboť jeho nesmírná duše, pohlcující, jak jsem pravil, všechny tyto duše, jež se staly jeho dušemi jeho vůlí, snad také bez jeho vůle, neboť vše to jest opravdu velmi tajemno.

Tento ozbrojený lid šel za ním všude, přijímaje pro lásku k němu všechny strasti života a všechny trýzně smrti. Když velicí, zahrnutí jeho dobrodiními, ho zradili, ubozí vojáci, kteří přemohli pod ním celou zemi, bohatí pouze svými ranami a svou slávou, zůstávali věrni svému Císaři v pádu, svému Císaři zajatému a zesnulému, nedospívajíce až tam, by pochopili, že jest tomu navždy konec. Vesnice všech krajů viděly umíratí před šedesáti lety tyto sirotky Zázraku, invalidy a ubožáky, naivní a velkolepé, kteří se mnili býti ustavičně

v Egyptě nebo v Moskvě. S nimi jako by byly pozhasnaly hvězdy.

Jejich památka se smazuje a nové pokolení, které nemohlo jich spatřiti leda v legendárních obrázcích Charletových nebo Raffetových, vlastně jich nezná, a jest v nejistotách, že takoví lidé kdy byli, provázejíce Obra, jehož pouhé jméno zmenšuje všechny velikosti.

Přijde snad den, kdy ostatky Napoleony nebudou již v jeho podivuhodném Hrobě u Invalidů. Otevrou rakev a ta bude *prázdná*, aby ani zdání tohoto prachu netrvalo po zhasnutí lesku, který ho obklopoval. Připojí se k změtenému a rozptýlenému prachu pokorných vojáků, kteří se obětovali pro svého Vůdce, a jejichž duše milujících dítek skupí se kolem Jeho duše na Soudě Posledním, jak to činívala ve dnech někdejších velkých bitev jeho nepřemožitelná Garda!

XIV

G A R D A C O U V Á ! . . .

G a r d a c o u v á l . . .

Nemožno ničemu porozuměti u Napoleona, dokud se v něm neuvidí básník, nepodobný básník činu. Jeho básní jest celý jeho život a není jí rovné. Myslíl vždy jako básník a nemohl jednati než jak myslil, neboť viditelný svět nebyl pro něho než vzdušným zrcadlením. Jeho úžasné proklamace, jeho korespondence bez konce, jeho vidění na Svaté Heleně dosti o tom praví. Ať mluví, ať píše, jeho řeč vše zvelebňovala.

Bez únavy znovu a znovu budeme čísti jeho údivný list z 2. února 1808. zchytralému otcovrahu Alexandrovi, nikterak ho nezasluhujícímu a jistotně neschopnému, by mu porozuměl. Nenabízel mu méně než rozdělení světa, jemu ukazuje Asii a sobě vyhrazuje celý Západ; to nikoliv jako skvělou možnost, ale jako nezbytnost, vyplývající z jejich aliančního systému. . . . Tu Angličané budou rozdrceni pod tíží událostí, jimiž atmosféra otěhotní. Vaše Veli-

čenstvo a já přednost dáme sladkostem míru a žítí budeme v našich širých říších, pracujíce k jejich rozkvětu a blahu. . . Ne-
přátelé světa toho nechtějí. Třeba býti vět-
ším proti naší vůli. Moudrostí a politikou
jest učiniti, co osud káže a jíti, kam neod-
olatelný běh událostí nás vede.“

Stále osud! Napoleon jest tedy básníkem
osudu? Události, o nichž mluví, dokázaly
historicky irrealnost nebo, milejší-li vám,
lichost a marnost jeho velikých úmyslů,
ale nedokázaly toho v duši tohoto Císaře
císařů, kde měly nejspíše prorockou pev-
notu, reálnost, již nelze dokázati, tím ji-
stější však v jeho očích. Rozeznáváje lépe
než kdokoliv hmotné zjevy ve válce nebo
ve správě své říše, měl zároveň jako exta-
tické tušení toho, co bylo vyjádřeno těmi-
to pomíjejícími nahodilostmi, a právě to
ustavovalo v něm básníka.

Nebylo možno, aby jeho citový život lišil
se podstatně od jeho veřejného života. Tato
nesrovnalost nemůže slušeti leda obyčej-
ným velikánům, luze velikánů. Napoleon
byl sám sobě povinen býti zamilovancem
jako byl císařem, totiž způsobem básníka
nesmírně velikého, nelekavým ploditelem

zázračnýchillusí, jež mu stačily v tom krásném soumraku letního jitra, jímž byl jeho celinký život. Největším pohromám, ba i jeho strašnému pádu nepodařilo se dokonale jej probuditi. Na Svaté Heleně dále snil svůj sen v utrpení a od své smrti sní jej dále v obraznosti nebo v srdci těch, kteří se mu podivují.

Bylo řečeno velmi správně, že Napoleon miloval jako student. Kde pak by byl nabyt času a zkušenosti milovati jinak? Jako všichni studenti miloval prostitutky, ženy vzdávající se na ráz, s okolky nebo bez okolků. Ba možno říci, že vzav na svá bedra velmi záhy péči o celý svět, neměl kdy milovati a oženiti se s jinými, a že poněkud později jistě se mu to jevílo bez důležitosti. Jeho vášeň k Josefině, která byla a zůstala darebačkou, vášeň dosvědčená listy plnými třestění, má zcela správně tento ráz smyslné horoucnosti jinocha s bujarou obrazností a nadále cudného, jenž však byl vznícen koketností ctižádostnice.

Takovýto výbuch, bychom mluvili slušně, jest snadno vyléčitelný, a student co nevidět se poučí. Ostatně v době počátku jeho lásek s Josefinou jeho budoucí veli-

kosti ještě nebylo; jen ji tušili nebo se jí dohadovali. Zvrhlá a vábná kreolka byla jeho prvním oslněním. Ten, který se nejmenoval ještě než Bonaparte, který později jen pokynout, a nejhrdější ctnosti se budou obětovati, jistě věřil, že nějaká Olympská bohyně ráčila se snížit až k němu: „*Mio dolce amor*, nedávej mi polibků, neboť zažehují mi krev.“ Tyto věci píš se v osmnácti letech. Ale zdá se, že v lásce Napoleon měl stále tento věk. Tři lustra po jeho veliké vášni k Josefině přichází Maria Luisa, a odehrává se překvapující dětinství jeho vyjížďky do Compiègne. Dlužno si připomenouti, že panenka, kterou mu poslali z Vídně, byla dcerkou Césarů, a že to mu působilo nové oslnění, které obnovilo v něm vazkého studenta jeho předhistorie.

Tyto obě ženy, velmi sebe hodné, byly mu, jak se slušelo, stejně nevěrny a zradny. Jsa fatalistou, jak jsem výše pověděl, zřídil si to s nimi, jak uměl nejlépe, maje dosti starosti s tím, by proti své samotné osobě poštal a srotil všechny evropské národy, naplňuje tak, co nazýval svým osudem. Doba ostatně tomu tak chtěla. Každý dě-

lal, co se mu líbilo, a sestry Napoleonovy byly ryzími kurtizánami. Karolina, nejobhavnější ze tří, nespokojená, že zneuctila dvacetkrát svého manžela, nešťastného Murata, učinila z tohoto heroa všech bitev žalostného obluzence, jehož, jak se domnívala, potřebovala, by zavraždila svého bratra.

Kdo však mohl zavraždití nebo jen zarmoutití na smrt nesmírného básníka dvacetileté Epopeje? Viděl své ženy, své sestry, své bratry, ozbrojené proti sobě, jako viděl své vůdce nevděčné a jako viděl všechny věci v hádankovitém zrcadle své vše zvelebňující myšlenky.

Měl toho, co jest zvykem nazývati milenkami, v tak velikém počtu, jak chtěl, a na všech místech, kudy šel, jsa ze všech vojáků světa nejvíce vojákem, ale ony neměly jeho duše a nepoznaly jí. „*Ubi thesaurus, ibi cor.* Kde jest poklad tvůj, tamť srdce tvé.“ Srdce Napoleonovo nebylo tvrzí nedobytnou, ale ti nebo ty, kdož tam vnikli, mysli, že tam není ničeho, protože poklad byl *neviditelný*. Tajemství jeho velkolepé poesie bylo tímto pokladem, arkanem tohoto Promethea, sama sebe neznajícího, je-

hož chyby měly výmluvu Polyfémovu nebo Anteovu, neb nevěděl, jak jest obrovský a jak předurčen! Byla to, s netrpělivostí každé překážky, hluboká horlivost nadpřirozeného poslání, jehož uhodnouti se mu nepodařilo, jež však mu sršelo všemi póry, a jehož jistota ho křižovala; — stav *zamilovanosti*, v němž se jevil, buď jak buď a vždy neskonale nad obyčejnými žádostivostmi a jejich bídnou služebností.

Mluvil jsem o obou oslněních Napoleonových. Zakusil ještě třetího, zhoubnějšího. Bylo to oslnění Porážky. Až do Waterloo poznal pohromy, ale nepoznal porážky. Tato jiná prostitutka, tak dlouho vyloučená, chtěla ho také a nezbylo posléze než se jí poddati.

Garda couvá! . . . Na tento úděsný křik vidí, jak se láme a trhá bitevní linie, vidí svou poslední armádu v zmateném útěku, cítí, jak jest stisknut objetím obludy, a jeho panenskost vítěze jest ztracena. Příšerná noc padá na jeho duši. Jest tedy docela všemu konec? Dlužno, aby tato báseň se skončila touto strašnou nehodou? Kde jest teď jeho hvězda? Čím se staly jeho srdce a jeho poklad? Vždyť Wellington mu jich

nevyrvál a pruský špindfra (Blücher) také ne. Najde to všechno za tři měsíce na dva tisíce mil od svého hlavního města, na druhé polokouli. Ale tam jeho hvězda bude jako chudaska žebrající o chléb, jeho srdce bude mučeno, a jeho poklad bude pokladem bolesti. Ah! sama Garda necouvá u Waterloo, mizí s ní Krása tohoto ubohého světa, mizí Sláva, mizí i Čest; mizí Francie Boha a lidí, ovdověvši náhle odchází plačíc do samoty, byvši před tím Panovnicí národů!

Ráno onoho strašlivého dne Církev bojující slavila ve všech farnostech Křesťanstva Mši ke cti dvou prastarých mučedníků, a doporučovala všem věřícím „chlubiti se soužením, *gloriamur in tribulationibus*.“ Byli jistotně ve Francii pokorní kněží a pokornější účastníci Mše, kteří si vzpomínali tehdy na své příbuzné nebo na své přátele, kteří právě bojovali a kteří stejně jako jejich Vůdce nemyslili na to, by vzývali staré mučedníky. Jest však přece podobno pravdě, že mnohým z těchto obětovaných byli nápomocni ve smrtelném zápasu; ale mystický a libý šepot této modlitby neměl vážnější ozvěny než zoufalé proklínání Cambronnovo, a poražený Cí-

D u š e N a p o l e o n o v a

sař nikterak nepomyslil na to, by se chlubil svým soužením.

Pochlubil se jím později na Svaté Heleně, když uviděl přicházeti velikou Milostnici žebrákův a císařův, a tato mu odebrala jeho Tajemství, by ho již nedala nikomu.

XV .

NEVIDITELNÝ PRŮVODČÍ

N e v i d i t e l n ý p r ů v o d č í

Jest nauka, že každý člověk jest provázen od narození do smrti Neviditelným, je muž uloženo bdíti pozorně nad jeho duší a nad jeho tělem. Tento Neviditelný se jmenuje Anděl Strážce, ochránce určený Bohem, jenž snad náleží tomu neb onomu z Devíti Kůru Andělských.

Toť všeobecná víra křesťanů. Tento ustavičný společník jest jak vnukatelem, tak soudcem. Vznešené myšlenky přicházejí od něho, a co se jmenuje výčitkami svědomí, to on našeptává. Víť, čeho my nevíme, vidí, čeho my nevidíme, jest stále přítomen v nás a kolem nás, nevýslovně uctivý k naší svobodě, znající skutečnou velikost našich duší a nepochopitelnou důstojnost našich blativých těl, povolaných, by zářila, až přestaneme býti spáči. Když některý člověk páše zlo, anděl se vzdaluje mlčenlivě do hlubokých míst zločinné duše, kam hříšník sám nevniká, a pláče, jak mohou plakati Andělé.

„... Život-li jest slavnostní hostinou, toť naši spoluhodovníci; jest-li komedií, v nich máme statisty; a takoví jsou hrozni Návštěvníci našeho spánku, není-li než snem! . . . Jsou nám velmi blízcí, ti věční Putovníci skvoucího žebře Patriarchova, a bylo nám zvěstováno, že každý z nás jest lakotně střežen jedním z nich jako neocenitelný poklad proti plenům z druhé Propasti — což podává nejohromivější ideu o lidském pokolení.

„Nejšpinavější pobuda jest takové ceny, že má k výlučné ochraně své osoby někoho, podobného Tomu, jenž předcházel tábor israelský v sloupě oblakovém a ve sloupě ohnivém, a Serafín, který zažehl rty nejnesmírnějšího všech proroků, jest snad určen býti záštitou, velikou jako všechny světy, a provázeti nejsprostší a nejpodlejší náklad sestárlé a zvetšelé nějaké duše pedagogovy nebo úředníkovy.

„Anděl posiluje Eliáše v jeho pověstném strachu; jiný provází v peci ohnivé Syny Hebrejské; třetí zavírá tlamy lvů Danielových, čtvrtý posléze, jenž nazývá se „velkým Knížetem“, hádající se s Dáblem, nevidí se ještě dosti obrovským, by ho pro-

klel a Duch Svatý jest myšlen jako jediné zrcadlo, v němž tito nezobrazitelní pomocníci člověka mohli by se s potěšením shlížeti. . .

„Kdož tedy jsme my ve *skutečnosti*, když takoví obhajci jsou nám ustanoveni, a zvláště, kdož oni jsou sami o sobě, tito příkovaní našeho osudu, o nichž *neni řečeno*, že je Bůh učinil jako nás k své Podobě, a kteří nemají ani těla, ani tvaru?

Právě k vůli nim bylo napsáno, bychom nikdy „nezapomínali pohostinství“, a strachovali se hosta nepřijmouti, by se snad neskryl některý z nich mezi nuzné cizince.“*

Kdo pak byl *cizejším, nuznějším* než Napoleon? Nechápaje, proč a jak objevil se takový člověk na zemi, vzdávám se a nebudu o tom mluvíti; a kterak bych mohl psáti o Tom, jemuž bylo uloženo provázeti ho všude neviditelně? Má nás to k tomu, bychom mu přisuzovali Cherubína, Trůna, Panstvo, nebo aspoň převelikého a velevoucňho Archanděla. Myslím naopak, že jistě měl za strážce některého z nejmenších duchů posledního stupně nebeské Hierarchie.

* LEON BLOY, *Chudá žena*.

Takový prostřední Jidáš jako třeba Bernadotte snad potřeboval k ochraně některého z nejvznešenějších knížat nebo ministrů Milosti, schopného nésti horu jeho zrád a vzdáliti od něho — úděsně — všechny lidské tresty, až by mu udeřila hodina Boha a jeho Spravedlnosti. Ale není tomu tak možno při Napoleonovi. Této Osobnosti neobyčejné bylo třeba anděla strážce nějakého děfátka, opuštěného na cestě světa, skrovného ochránce, by mu odháněl potulné psy, by ho vedl trním a hložím, aby ho nepopíchalo, křemením a oblázky, aby se o ně neudeřil, pokorného a skoro báživého anděla strážce pro největšího všech lidí! Neviditelného, velmi něžného přítele, uctivého, povolného a vážného, by k němu promlouval v hloubce srdce:

„Odpusť často, ale neodpouštěj vždy. Bůh tě učinil otcem padesáti milionů svých tvorů, kteří nemohou věděti, kdo jsi, protože sám toho nevíš. Nepožírej těchto nešťastníků, kteří jsou k Podobnosti Boha a k tvé vlastní podobnosti. Jest ti dovoleno v řetězy spoutávatí krále a šlapatí po nich nohama, protože jsou zvraceni Duchem Svatým, jehož snad naznačuješ. Jen se však

nepřenáhli a nepokoušej se potlačiti hor, jež náležejí Bohu. Až dotud budeš nepřemožitelný, ale nic dále, a uviděl bys to ihned. Sníh a potopa jsou na jejich vrcholech, neměj je k tomu, aby s nich sestoupily.“

Jaké úžasné samomluvy mezi těmito dvěma Nevyrušitelnými, jeden ze země, druhý s nebe, jeden viditelný, a druhý neviditelný! A Napoleon sám nebyl-liž neviditelným svým způsobem, a kterak neviditelným! pro své služebníky, neschopné podezíratí nebo dohadnoutí se jeho úzkostí, když rozprávěl s průzračně světlým Společníkem, skrze něhož jeho duše úzkostná viděla, jak se shlukují bouře. „Tudy nechod“, pravil anděl. „Můj osud tak velí“, pravil císař. A hle, Osud se stavěl proti Bohu, a Napoleon byl ztracen! Ale toho nikdo v jeho okolí nemohl viděti. A tak byly vteřiny, hodiny, dlouhé noci, v nichž tento Pán světa, nevěda co dělati, přecházel od rozhodnutí k rozhodnutí, přeskačuje úskalí, by k nim byl ihned zase násilně přivlečen výsměšnými vlnami, až vyčerpán byv úsilím, dal se strhnouti s pěti nebo šesti sty tisíci muži, mumlaje nezná-

mo jaká slova, asi takto vyjádřitelná: „Kéž Bůh se nade mnou slituje.“

Tato troska lidského majestátu, skoro nekonečná, přišla posléze na Svatou Helenu. Při jeho vyloďení na tento ostrov, navždy jím proslavený, admirál Cockburn podal mu pozvánku, adresovanou na „generála Bonaparta.“ Přijímaje ji z rukou Bertrandových, Napoleon pravil velmaršálovi: „Jest třeba odeslati to generálu Bonapartovi; posledně jsem o něm slyšel, že byl v bitvě u Pyramid nebo v bitvě u Hory Tábor.“ Lord Rosebery, přece pravý Angličan, označuje toto umíněné odpírání císařského titulu velikému Zajatci jako nedůstojnou a pobuřující šaškovinu.

Týž Cockburn odpovéděl takovými výrazy na list, v němž hrabě Bertrand zmiňoval se o jméně Císařově: „Pane, uctivě vám stvrzuji, že jsem dostal váš list ze včerejška. Tento list mne zavazuje vám úředně prohlásiti, že nemám žádné známosti o nějakém císaři, jenž by bydlil na tomto ostrově, ani o osobnosti tohoto důstojenství, jež by byla, jak pravíte, cestovala se mnou na *Northumberlandu*.“

Toto mrzké a titěrné anglické pronásle-

dování trvalo déle než sám Napoleon. „Na rakev Císařovu“, praví Rosebery, „jeho služebníci chtěli napsat toto prosté jméno: *Napoleon*, s rodištěm, datem narození a smrti. Sir Hudson Lowe odepřel svého svolení, nepřipojí-li se jméno Bonaparte. Ale služebníci nemohli přijmouti označení, jehož Císař nechtěl nikdy připustiti. A tak rakev nenesla žádného jména. To zdá se neuvěřitelným, ale jest tomu tak.“

Ničeho nechybělo v muce toho, jehož neodpuštělným zločinem bylo, že přečníval neskonale všechny lidské hlavy, a že vykonal věci největší, jež bylo možno viděti na zemi od Krista. Nic, leda úpění oběti a snad také její *přítomnost*. Angličtí katani a sluzi měli nejspíše pravdu, více než myslili, popírajíce přítomnost Císaře Napoleona. Drželi jen jakýsi přelud lidský, již dotknutý smrtí. Napoleon byl tehdy mimo jejich dosah, právě jako jeho neviditelný Společník, s nímž rozmlouval, velmi daleko od nich.

Často byla řeč o jeho ustavičných samomluvách, tak často přetínaných námitkami, jež sám sobě činil. Ve skutečnosti jeho monology byly dialogy Nepřítomného s Ne-

viditelným, a tento poslední byl právě soudruhem, jehož bylo třeba v této krajní bídě vyhnanci, který nemohl již dosíci ani toho, by byl nazván svým jménem.

Možno se domýšleti, že v hodinu poslední některý mocný Archanděl byl povinen zakročiti a předvésti Otci všelikého slitování jeho největší obraz, ale po dobu jeho plavby slávy a neštěstí zdá se přiměřeným zákonům o nadpřirozené rovnováze, že tento Císař věků měl ochráncem a společníkem všech chvil svého života nejmenšího z blažených Duchův Poslův, jakého jen Pán mohl naléztí ve svých širých nebesích.

Bourg-la-Reine. Leden-únor 1912.

O B S A H

O b s a h

	Str.
Věnování	7
Úvod	9
I. Duše Napoleonova	41
II. Ostatní duše	51
III. Úzkost	59
IV. Bitva	67
V. Globus	77
VI. Včely	85
VII. Podnož	91
VIII. Tiara	99
IX. Rakovina	113
X. Bezectný Ostrov	123
XI. Námezdníci	135
XII. Velicí	145
XIII. Obětování	153
XIV. Garda couvál...	159
XV. Neviditelný Průvodčí	169

D O B R É D Í L O

pořádá

a s pomocí Boží a přátel Studia

vydává

ve Staré Říši na Moravě

ANTONÍN LUDVÍK STŘÍŽ

Tento svazek 48.

vyšel v květnu L. P. 1918

tiskem

Františka Obziny

ve Vyškově